

Porabje

TEDNIK SLOVENCEV NA MADŽARSKEM Monošter, 19. decembra 2019 - Leto XXIX, št. 51-52

**BLAJŽENE BOŽIČNE SVETKE
VAM ŽELEJMO!**

ŠTO NOSI DÁRE DECEMBRA?

Mejsec december po cejlom svejti najbolje čakajo mlajši, ka gvüšno kaj dobijo za dar. Dare nosi Miklauž, Jezoš/Božiček ali Dedek Mraz. Ali pa vsi trgé.

Sveti Miklauž

Najprvi in najstarejši svetek je 6. december. Na te den je

Püšpek Miklauž

v 4. stoletji v varaši Myra v Mali Aziji mrau püšpek Nikolaj, šteri je na kraci grato svetnik – sveti Miklauž. Rad je pomagó srmakom. Gnauk je biu eden srmak, šteri je emo tri čeri, pa je je nej mogo omaužiti. Püšpek

in v Sloveniji od sredine 19. stoletja. Sprvoga je talo oreje, süja djabka pa slive vrlim mlajšom. Šteri so bili lagvi, so dobili šibo. V Sloveniji je od 1953 do 1991 nej smo ojti sveti püšpek Miklauž, pa božič je to nej biu svetek. Sveti Miklauž je patron ljubljanske stolnice. 2006-oga leta (gda sem ranč bila v Ljubljani) se je od stolnice do frančiškanske cerkve pri Tromostovji po lufti pripelo na

sanaj, štere so vlekli djeleni. Letos pa se je spüsto z grada z glažojnatim liftom (vzpenjačo/sikló).

Po vesnicaj so ojdli tak v Sloveniji, na Madžarskom in pri nas v Porabji miklauške (láncos Mikulás). Starejši

Dedek Mraz s Triglava

jim je vnoči nutlüčo tri krugle zlata (štere so spadnile v njine v raur obešene mokre štrümfe), tak so se leko omaužile. Za toga volo odi Miklauž po varašaj v püšpekovom gvanti pa s püšpekovov palcov, na Madžarskom

podje in oženjeni moški so se naravnali v stare lače in kosmate parslejke, štere so si naupek na sé djali. Kauli podjasa so si zvezali lance, s šterimi so fejst rogatali pa mlajše in mlade dekile naganjali. Obraz so si zakrili

z laflinami. V rokej so nosili krpač iz vrbovi šib. Pri tisti ižaj so se zglašili, gde so koškice lüпали ali perge čejsali. Vrli mlajši so oreje dobili, lagvi so pa fasivali.

Redeči Miklauške so v Porabji začnili ojti k mlajšam v vrtec pa v šaulo od 1970-i lejt dale. Tau šego smo Porabci prejkvzeli od Madžarov, gde je to varaška šega bila. Na Madžarskom je med 1950 in 1990 rusoški Dedek Mraz (Djed Maroz – Télapó) talo dare 6. decembra. Slovenci v Sloveniji pa lüstvo po cejlom svejti so redečoga Miklauža (Santa Claus) dobili iz Merike – za božič.

Redeči Miklauž - Božiček

V Sloveniji so lidgé med 1953 in 1991 doma, med štirimi stenami svetili sveti den. Mlajšom je Jezušček prineso krispan, na krispani djabka pa oreje. Gda je Jugoslavija vrazno spadnila in je Slovenija sama svoja gratala, so lidgé nazaj dobili božični svetek. 26. decembra svetijo dan samostojnosti in enotnosti. Mlajšom nosi dare tadale Jezušček, od 1991 pa tüdi Božiček, redeči Miklauž. Ta má redeči gvant pa šapko, bejlo dugo keco, bejle vlasé, pa veuko črvau. Takšoga so ga namalali v Meriki leta 1930 na reklamni plakataj Coca cole.

V krščanjski držinaj je pod krispanom mali betlehem, v djaslini pa spi mali Jezoš, mala baba. Jezoš vnoči nosi krispane pa dare, njega ne vidimo. Ranč tak je na Madžarskom pa v Porabji to.

Dedek Mraz

Po drügoj svetovnoj bojni je z Rusoškoga prišo Dedek Mraz na Madžarsko in v Slovenijo to. Na Madžarskom je 6. decembra dojmemo Miklauža. V Sloveniji je grato nauvi svetek 1. januara 1948, gda je Dedek Mraz prineso novoletno jelko.

Miklavža in božič so svetili samo v držinaj. Slikar Maksim Gaspari je leta 1952 namalo slovenskoga Dedka Mraza, šteri je emo veuko sivo keco pa duge vlase. Na

klinčece, na nogé pa črne šöbare. Na plečaj je noso cejkar, v rokaj krispanove vejke s pantlikami v farбай slovenske zastale. Slovenski Dedek Mraz živi pod Triglavom v Kekčevi deželi. Božič je svetek držine, Miklauž pa Dedek Mraz pa talata dare mlajšom.

V Sloveniji nosijo dare decembra trgé dobri decembrski možakarge: sveti Miklauž, Božiček in Dedek Mraz. Na Madžarskom in tak v Porabji pa nam samo Miklauž pa mali Jezoš kaj prineseta. Što koli pride,

naj vsikšoma prinese mir in zdravdje.

Marija Kozar

Redeči Miklauž - Božiček

glavej je noso slovensko polhovko (kučmo iz kosmine male, zebarci podobne živine). Na birkeč ma je namalo

Blagoslovili jaslice v Slovenski vesi

8. decembra, na praznik brezmadežnega spočetja Device Marije, je bila v kapeli v Slovenski vesi slovenska maša, ki jo je daroval msgr. Franc Režonja, škofovski vikar za narodnosti soboške škofije. Po koncu maše je blagoslovil jaslice, ki so postavljene pred kapelo, in delil z nami nekatere adventne misli:

»Adventno obdobje je najlepši čas, saj se pripravljamo na božič, in nam nudi možnost, da več pomagamo tudi drugim. V sveti spovedi pred zornicami si očistimo tudi dušo in srce. Želim vam, da bi se ob tem lepem prazniku, rojstvu Jezusa, naselila v vaše domove mir in ljubezen.«

LRH

ŠTO MIKLAUŠI DAR DÁ?

Na začetki veseloga meseca decembra se Miklauš z dalčnjoga sövera napauti, ka bi v ednoj nauči gorpoisko vse vrle mlajše po cejlom svejti. Zaman pa ma pri tej

»Zdravi bojte, friški bojte, Miklavž,« je friško mali Alex Cserpnyák

pomaga dosta pomočnikov, je že sploj stari pa njegvi djelenge - z najbolje batrivnim Rudinom - tö ne ladajo tau dugo paut. Zatok je dobri stavec vnükom Slovincov v Somboteli že od daleč na

Slovenske prababice, babice, mamice pa mlajši so žmetno čakali Miklauša v Somboteli

znanje dau, ka je mesto 6. decembra gorpoiske en den kisnej, v soboto. Na Somboteu se je že spistila mrzla kmica, gda so začnili v dvorano Slovenskoga kulturnoga društva Avgust Pavel nutstapati najgir mlajši, šterim so gvüšno roké tö malo švicale. Prva, kak bi pa na dveri pokloncko redeči püšpek, je navzauče slovenske stariše pa stare stariše pozdravila predsednica Sombotelske slovenske sa-

mouprave *Marija Kozar*. Oprvim se je zavalila, ka so aktivni, registrerani slovenski volivci (szavazók) v Somboteli svoj glas 13. oktaubra pá na tri dotedešnje svétnike

dali: zvün predsednice na podpredsednico *Ano Braunstein ino Rudolfa Čera*. Povödala je, ka je narodnostna samouprava v premi-nauči pet lejtaj - vküper z družtvom - više stau progra-

mov organizerala. Za peldo je dala: srečanje Martinovi pevski zborov leta 2014; spominsko paut na vödpe-lane na Hortobágy leta 2015; Mednarodne slavistične dneve leta 2016; Narodnostni den leta 2017; 20. oblejtnico društva pa samouprave leta 2018 ino 15. oblejtnico skupine Sombotelske spominčice leta 2019. Zavalila se je za peneze z državnoga proračuna ino od Mestne občine Somboteu, s strani društva

pa ljubljanskomi Uradi za Slovence v zamejstvu in po svetu ino Zvezi Slovincov na Madžarskem.

Predsednica Marija Kozar je povödala par planov za nauvo leto 2020 tö: tau do občni zbor s fotografijami marciuša; Pavlova paut na cvejtno nedelo; paut na püšpekov narodnostni den na Gorenji Senik ino prauška v Slovenijo juniuša; mlatenje z Andovčani v Škanzeni augustuša ino narodnostni den v Somboteli septembra.

Zmejs so mlajši že trnok nemérno čakali Miklauša, zaman, ka so pred sebov meli bejle papére, na štere so s farbastimi klabajsi dojmatali dobrega starca. Na gnauk se je samo čülo cinganje, na dveraj pa je nutstaupo sam redeči püšpek z dugov palcov ino žmetnim žaklom. »Dober večer!« so veselo kričali mlajši, Miklauš z dugov bejlov kecov pa bolečim križcom pa je dojeu v svoj veuki leseni tronuš.

»Gda sem k vam prihajo, sem prišo v eden veuki, srebrno bejli lejs. Tam je tak mrzlo bilau, ka so mi z vlas dojiseli ledeni cüčki, z mojoga gvanta pa se je trauso snejžni praj,« je o svojoj dugoj-dugoj pauti s sövera začno pripovejdati dobri starček. Mlajši so z oprejtimi lampami poslüšali, kak je v gauški srečo svojoga mladoga padaša »kraliča Bucina«, šteri ga je oprvin v cejlom žitki pito - »Miklauš, što pa tebi dar dá?« Gda je redeči püšpek tau čüu, je skoro djaukati začno od radosti, eške bole veseli pa je grato, gda ma je mali padaš prejkdau prvi dar v njegovoj dugoj karieri: eden lejpi verš o Miklauši.

Dobri starček je leko pá rad biu, gda so k njegovimi žmetnomi stauci eden za drüгим prihajali vnüki sombotelski Slovincov - od 1. do 13. leta starosti. Najbole se je

radüvo, če so ma mlajši povödali pa zaspejvali kakšo pesmico, ali se ma slovenski poklonili, depa tistim je tö edno malo začko s slatkim prejkdau, šteri so se pred njim nej pokisili vöpokazati. Redeči püšpek je najbolje maloma *Alexi Cserpnyáki*

»Ko-ko-ko-dak,« je pojbiček Alex vse dobro želo vertinji Veri Varga

glavau pobaužo, vej pa té pojbiček - v drügom klasi osnovne šaule - že duga lejta pomaga gordržati porabsko tradicijo v Somboteli. Oprvim je z ednov košarov drv

dobro spadnilo eške malo sejti. Vsi navzauči - mlajši tö - so zaspejvali tri božične pesmi, štere so nekda z madžarskoga gezika dojobrnau-li na rejč vogrski Slovincov ranč tak. Večer pa bi se nej mogo lepše končati, kak liki s vküpnim dvojezičnim spej-

vanjom najbolje erične božične naute »Sveta nauč.« Miklauš se je mogo paščiti, če je sto eške drüge - nej samo slovenske - mlajše gorpoiskati v Somboteli.

Dobri starček je k sebi pazuvo vse mlajše

vertinji *Veri Varga* dosta lejpoga v nauvom leti želo - *kokodako* je slovenski. Po tistom je naprej vzeu svoj krpáč ino začno vse navzauče - oprvim Miklauša - *friškati*. Vsi so bili gvüšni, ka so za nauvo leto zadobili »dosta vina, dosta krüja, düšnoga zveličanja pa največ«. Sombotelski Slovinci so eške itak nej njali, ka bi dobri stavec odišo, njemi pa je

Zdigno je svoj veuki žakeu ino z njega vövtalo saloncuker vsejm mladim po sreej. Te pa je vzeu svojo palco pa zvonec, s cinganjom pazuvo svoje djelene ino se napauto na svojo radodarno paut. »Blajžene božične svetke! Srečno nauvo leto!« so bile slejdnje rejči, štere je za svojim rbtom čüu.

-dm-

Martin Ropoš – skor 25 lejt je biu na čeli Državne slovenske samouprave

»MI SMO TAK MALA SKUPNOST, KA SE REJSAN NE MOREMO DELITI«

»Ponüdo sam, ka mo, če de mi zdravdje slüžilo in če občni zbor pa nauvi predsednik ške računajo na mene, pomago naprej.« je povedo Martin Ropoš, steri je 5. novembra

je delo, škeu delati za slovensko skupnost, in tak de ške naprej: »Veseli sam, ka je vlada potrdila razvojni program Porabja, za steroga vüepam, ka de nam dau priliko, ka de se Po-

so bili ške cajti, gda smo nej poznali računalnikov pa elektronske pošte. In te nam je rosag zriktio peneze, ka smo tüdi v Budimpešti kúpili prostore za svoje delo. Tam je meu pisarno tüdi podpredsednik, steri je tistoga cajta tau profesionalno delo, vej pa sam ges biu predsednik honorarno, in tau cejli cajt.« Če malo spaumnimo, od leta 1990 pa vse do tistoga mau, kak ste 2006 üšli v penzijo, ste bili poklicni gornjeseniški župan.

»Tak je gé. Ške prva sam od leta 1988 do leta 1990 biu predsednik Občine Dolenji Senik. Znamo, ka so se te zgodile demokratične spremembe in tak sam biu 1990. leta prvo paut izvoljeni za župana v domanji vesnici. 2006. sam zatau üšo v penzijo, ka mi je tau priliko dau zakon, steri je velau samo malo cajta, po sterom so župani, steri so bili najmenje 55 lejt stari in so bili župani najmenje štiri mandate, leko predčasno šli v penzijo. Kelko znam, je tau na Vogrskom te izkoristilo okauli tresti županov.« Tak kak ste v vaši občini mogli 1990. leta začniti skor od nule, ste, kak ste že pravli, tüdi pri državni samoupravi mogli tau napraviti.

»Sploj na začetki smo vküper z lokalnimi slovenskimi samoupravami iskali partnere za sodelovanje, tak na Vogrskom kak tüdi prejk granice. V začetki je bila na našom uradi zaposlena samo ena delavka, z leti pa se je naše delo, pa tüdi število sodelavcev, razširilo. V začetki smo ške nej meli svoji institucij, leko pa smo, čiglij je nej bilou dosta penez, neka finančne podpore davali narodnostnim samoupravam in civilnim organizacijam, tüdi za prireditve.«

Z leti ste dobivali furt več nalog. Trno fontoška stvar se je zgodila leta 2011, gda ste gratali upravljavec obeh dvojezičnih šaul.

»Znamo, ka je tistoga leta parlament sprejeu zakon o narodnostih, steri nam je dau priliko, ka napravimo té stopaj. Kak župan sam ške telko bole vido, kelko proble-

tatov, kak bi steli, sploj pri večnji slovenskoga gezika.

»Na žalost mamo kadrovske probleme. Na vsej dvojezični šolaj bi mogli vsi škoniki in lerance znati slovenski gezik, vej pa dvojezični pouk zahteva, ka napravijo izpit iz slovenščine. Tau je žmetno dosegnoti. Pozitivno je, ka nam matična domovina pomaga in po mojem de nam mogla ške neka let sigurno pomagati. Vzgojiteljici in leranci prihajajo iz Slovenije. Tau je velka pomauč, stero ne moreš vöminiti s penezi. Šaule morejo delati na tom, ka

S sinaum Ota von Habsburga Györgyem Habsburgom na Gorenjom Seniki

mov majo male občine, vej pa so mogle trno dosta penez ponücati za svoje šaule. Trno fontoško je, ka mamo zdaj

nej same sebi ali upravljalci, staršom morejo dokazati, ka se, zvin tega ka je tau naš materni gezik, »splača« včiti

Po ustanovnom djilejši DSS pred desetimi lejtami

skupnost, ka se rejsan ne moremo deliti. Vidimo, ka se je pri drugji narodnostih na Vogrskom zgodilo po volitvaj, vej pa so eni nej mogli izvoliti podpredsednika, sploj tam, gé so meli več list. Pri nas je tau inači. Mi moremo biti enotni. Samo tak leko delamo za naše lüstvo, če mamo dobre odnose in dobro sodelüvemo tak s Slovensko zvezo kak z drugimi narodnostnimi organizacijami in institucijami.« Martin Ropoš je cujdau ške, ka je vseposedi, gé

vom djileši občnoga zbora smo se zgučali, ka de sedež naše organizacije v Porabji, in tau v najvejši slovenski vesnici, na Gorenjom Seniki. Tü sta bili te dvej prazni stanovanji, v sterij so inda sveta živeli škoniki. Tau zidino, stere lastnik je te bila ške občina, smo odkúpili in tüdi kelko telko vrejdvzeli. Te se je pokazalo, ka moremo tüdi v Budimpešti meti eno pisarno, in tau zavolo dnevne povezave z ministrstvi v glavnom varaši. Spaumnimo se, tau

tak za šaule in vrtce kak tüdi za radio in zbirko zriktano, ka vse tau madžarska vlada sistemsko financira. Vüepam, ka de tau tak dolgoročno tüdi ostalo.«

Dugo je rejsan trpelo, ka se je zriktalo sistemsko financiranje narodnostnih organizacij in institucij. Zdad de telko več cajta potrebno nameniti vsebini, sploj pri šaulaj, gé dvojezični pouk ške ne kaže takših rezul-

slovenski. Istina gé, ka v Porabji nücamo šaulane lidi, mlade izobražence, nej samo na šolaj, pri vsej naših institucijah. Mladi do mogli pomalek prejkvzeti odgovorne funkcije. Toga pa nedo mogli napraviti, če nedo znali slovenskoga gezika.«

Silva Eöry
Kejpi: osebni arhiv
M. Ropoša

»NAŠE DELO JE TAKO, DA GA LAHKO DELAŠ DO KONCA ŽIVLJENJA, ČE GA HOČEŠ IN ČE TE POTREBUJEJO«

Na letošnjem volilnem občnem zboru Zveze Slovencev na Madžarskem je prišlo do spremembe na čelu organizacije, saj njen dolgoletni predsednik *Jože Hirnök* ni več kandidiral za to funkcijo. Predsedstvo Zveze - na čelu z novo predsednico *Andrejo Kovács* - se je odločilo, da bo opravljal funkcijo podpredsednika.

V našem listu smo v zadnjih tridesetih letih veliko pisali predvsem o njegovi predsedniški dejavnosti, zelo malo pa o njem samem. Zato sem ga na začetku pogovora prosila, naj nam opiše svoje otroštvo.

»Rodil sem se 1957. leta v Monoštru, moji starši so živeli v Sakalovcih, mama je bila Slovenka, oče je bil po narodnosti Nemeč, njegovi predniki so se priselili na Madžarsko v 18. stoletju. Mama in oče sta se srečala v županiji Győr, saj je bila v 50-ih letih tudi naša družina internirana v zaprta delovna taborišča na Hortobágy. Ko so jih izpustili, se niso smeli vrniti domov,

lovcih, nakar se je vpisal v poklicno šolo in po poklicu postal strugar. Šolanje je nadaljeval v Sombotelu v srednji strokovni šoli, kjer je položil tudi maturitetni izpit. Zaposlil se je v monoštrskem kulturnem domu kot referent za narodnostna vprašanja, po enem letu se je prijavil na Visoko pedagoško šolo

Dániel Berzsenyi, na smer razredni učitelj. Končal je dva semestra, potem se je prijavil na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani, kamor so ga tudi sprejeli. Preden je začel študij v Ljubljani, je odslužil vojaški rok v Szegedu. Leta 1980 je začel študij v Ljubljani, na smereh slovenščina in etnologija, kasneje je spremenil

čutili družbene spremembe, potem smo se začeli tudi mi, Slovenci, organizirati in smo se odločili, da bomo izstopili

Jože Hirnök je bil skoraj 30 let predsednik ZSM

iz DZJS, saj je ta imela sedež v Budimpešti in tako ni mogla zastopati naših interesov, ki strnjeno živimo v Porabju, torej 250 km vstran od sedeža. Na začetku je bilo na eni strani težko, saj smo se morali »uveljaviti« na Madžarskem, morali smo se boriti za prepoznavnost. Tudi v Sloveniji smo se morali boriti za to, da nas priznajo kot enakopravno skupnost s slovenskimi skupnostmi v Italiji in v Avstriji, našo organizacijo za enakopravno z njihovimi krovnicami organizacijami. To se je zgodilo zlasti po osamosvojitvi Slovenije. Na drugi strani je bilo lahkó, saj smo pravzaprav začeli iz ničle. Iz nič narediti nekaj, je velikokrat enostavneje, kot nadgrajevati, dopolnjevat nekaj že obstoječega. Torej je bilo lepo, ko smo začeli delovati na vseh področjih in so počasi prihajali rezultati,« se je spominjal začetnih let svojega predsedovanja.

Kaj si šteje za največji rezultat 30-letnega obdobja? »Za največji rezultat si štejem, da smo si v Ljubljani izbrili status, enakega ostalim zamejskim organizacijam, pri tem nam je veliko pomagal gospod Geza Bačić. Pomemben mejnik je

bil tudi začetek izdajanja časopisa *Porabje*. Sodeloval sem tudi pri nastajanju in podpisu meddržavnega sporazuma o posebnih pravicah obeh manjšin, sodeloval sem tudi na manjšinski okrogli mizi, ki je zasnovala zakon o narodnostih na Madžarskem, ki ga je parlament sprejel 1993. leta. Na moj predlog na mešani komisiji se je potem ustanovil *Radio Monošter*. Da bi tudi njim zagotovili prostore, se je ustanovil *Slovenski kulturni in informativni center*. Sam center nudi prostore in delovne pogoje slovenskim organizacijam in ustanovam. Hiša je pomembna ne le za nas Slovence, temveč tudi za Monošter, kar je občina pokazala tudi s tem, da nas je pri gradnji tudi finančno podpirala.«

V tridesetletnem obdobju njegovega predsedovanja se je precej spremenil odnos tako Slovenije do zamejskih slovenskih skupnosti kot Madžarske do manjšin (narodnosti) znotraj države. »Na podlagi sporazuma o zaščiti obeh manjšin so vsako leto potekala zasedanja madžarsko-slovenske mešane komisije, na katerih so se

da je to velik rezultat. Odkrito moram povedati, da dobivamo od sedanje vlade veliko več, kot smo dobivali od levo-liberalne vlade na začetku delovanja naše organizacije. To je najbrž tudi zaradi tega, ker madžarska država res podpira zamejske Madžare, in verjetno se tudi zaradi tega čuti dolžna, da podpira tudi narodnosti (manjšine), ki živijo na njenem ozemlju. To je zelo pozitivno. Mi, ki nismo politično opredeljeni, nismo stranka, moramo biti lojalni do vseh vlad. Če pogledam Slovenijo, vseeno kakšne barve je bila tam vlada, zmeraj smo dobili pomoč od nje.«

Jože Hirnök pravi, da se je že lani odločil, da ne bo več kandidiral za predsednika, saj »človek tudi izgori. Trideset let je trideset let, nisi več tako aktiven, ambiciozen. V pravem času moraš predati štafeto, moraš najti mlajše ljudi, ki so bolj ambiciozni in lahko še več naredijo, kot smo mi naredili. Delo se bo nadaljevalo, bodo boljši rezultati, zlasti na gospodarskem področju.«

Kot podpredsednik organizacije svoje delo usklajuje s predsedni-

Ob obisku predsednika slovenskega Državnega zbora Janka Vebra

zato se je mama zaposlila na državnem posestvu v županiji Győr. Tam sta se spoznala z očetom in se potem vrnila v Sakalovce, začela sta iz ničle, saj sta si morala odkupiti tudi nekdanjo domačijo. Tam sem živel 25 let, ne bom rekel, da v revščini, toda nismo bili dobro situirani. Povrh vsega je oče 1968. leta mlad umrl, ostali smo sami, trije otroci z mamo in staro mamo. Kljub vsem težavam smo bili srečni,« je pripovedoval Jože Hirnök. Osnovno šolo je končal v Saka-

smer in je končal etnologijo in sociologijo kulture. Po diplomi leta 1986 se je vrnil v Porabje in ponovno zaposlil v monoštrskem kulturnem centru. Po treh letih tamkajšnjega dela je bil eden od pobudnikov za ustanovitev prve samostojne slovenske organizacije v Porabju, tako je leta 1990 postal prvi predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem.

»Na koncu osemdesetih let, ko smo Slovenci bili organizirani še v okviru Demokratične zveze južnih Slovanov, smo že

S svojimi sodelavci na Veliki planini

bile tu in tam resne »borbe«, saj je bilo takrat sorazmerje v finansiranju prekmurških Madžarov in Porabskih Slovencev 1:20, torej oni so prejeli od Slovenije dvajsetkrat več podpore kot mi od Madžarske. In seveda tu ni šlo samo za finance, temveč tudi za moralno pomoč, za odnos do skupnosti. To sorazmerje je trenutno nekje 1:10, menim,

co, ji svetuje in na podlagi izkušnj pomaga. »Tako menim, da to ni delo, ki ga lahko kar tako nehaš opravljati. To ni neka tovarna, da ko greš v pokoj, ti vzamejo vstopno kartico in naslednji dan več ne smeš v tovarno. Naše delo je tako, da ga lahko delaš do konca življenja, če ga hočeš in če te potrebujejo.«

Marijana Sukič
Foto: arhiv Porabja

LETO SE POSLAVLJA, PRIHAJAJO PRAZNIKI ...

... In življenje bo polno svetlečih lučk, prijaznih besed in sladkih bombončkov! Vsaj za nekaj časa bomo brez slabe vesti pobegnili v svoje sanjske svetove, daleč od resničnosti, morda bomo odkrili še kakšno drobno radost, ki bo svetla in samo naša ... Če bi ljudje vso to raznobarno svetlobo, ki jo trtijo za postavljanje pred sosedi, izžarevali iz svojih src, bi svet bil mnogo lepši! Leto 2019 ni bilo leto, na katero bi gledala z nedeljivim veseljem, lahko začnem s parafrazo izjave angleške kraljice Elizabete ta prednovoletni zapis ... Mogoče je krivo vreme, mogoče sem premalo verjela, da se dobrota z dobroto vrača, zlo pa z zlom poplača ... Mogoče pa so časi taki ... In morebiti bom morala začeti dojemati, da bo potrebno pre-rasti boje z mlino na veter ... Malo se bom ozrla na prehojene šolske stezice, zakaj ved-

da je za prihodnost skupnosti to bistveno premalo. Najpomembnejše za življenje skupnosti je ohranjanje živega je-

Novak. Nova energija, izvorna ideja in izvedba seniških učencev; bilo je odlično! Povezovanje šol znotraj Po-

zika v družinah ... Vse leto so se v našem časopisu pojavljale novičke iz šolskega življenja, kar dokazuje, da je bilo mnogo dogodkov, na katerih je

rabja ni nekaj vsakdanjega; če pa se povežejo kar tri šole in izpeljejo skupno uro, pa je nekaj, mimo česar ne moremo. Tak prijeten dopoldan so spomladi osmislili na monoštrski OŠ Jánoša Aranya pod vodstvom učiteljice asistentke Metke Perger. Njena slovenska skupina je gostila vrstnike s števanovske in gornjeseniške šole. Imeli so simpatično skupno uro in si obljubili nadaljnje sodelovanje.

Pomlad je za porabske šolarje čas ekskurzij v Slovenijo. Tudi letos smo organizirali dve enodnevni in dve dvodnevni ekskurziji, na katerih so učenci in učitelji spoznavali lepote matične države Slovenije.

Štirje narodnostni vrtci, kjer se vsak dan srečuje s slovenščino čez 70 malčkov, so pod vodstvom slovenskih vzgojiteljic asistentk Andreje Serdt Maučec in Romane Trafela pripravili zanimive predstavitve pravljice Zelo lačna gosnica. Vsakodnevni stik otrok s slovenščino v vrtcu je izjemno pomemben in dobra podlaga za učenje jezika v šoli.

Porabski učitelji in vzgojiteljice so se ob koncu šolskega leta udeležili 5-dnevnega izobraževalnega seminarja v Kopru.

Odlični strokovni del, družabnost, izlet v hrvaško Istro, morje in dobra družba so bili zagotovilo, da je udeležba bila tudi tokrat izvrstna.

Novo šolsko leto v začetku septembra pa smo dočakali ob številnih novostih; ena najbolj pozitivnih je pouk slovenskega jezika na monoštrski gimnaziji, kjer je začel poučevati učitelj Norbert Gerencsér. Dijaki se pridno pripravljajo na izpite iz slovenskega jezika, gotovo pa bo še v tem šolskem letu priložnost za obisk Slovenije in navezavo stika s slovenskimi vrstniki.

Tudi medgeneracijsko povezovanje smo uspeli vzpostaviti. Partnerska OŠ Kuzma je povabila števanovske sedmošolce in člane Društva porabskih slovenskih upokojencev, da so preživeli dva skupna, zelo dejavna dneva z učenci in učitelji na njihovi šoli.

To je le nekaj utrinkov iz bogatega porabskega šolskega življenja, ki ga sooblikujemo 4

tudi v bodoče šolska problematika, ukvarjanje s tem, kako bi narodnostno šolo naredili še bolj učinkovito, kako bi tistih tisoč petsto in nekaj ur slovenskega jezika koristneje osmislili ... In največkrat se znajdem sama ob večnih razglabljanjih o vlogi in mestu slovenščine kot manjšinskega jezika v javni rabi, o njeni enakopravnosti, ugledu in prisotnosti predvsem pri Porabcih samih ... Narod preživi z jezikom; komur je mar, ga bo govoril in prenašal na potomce. Ni druge poti ... Kljub bližajočim se praznikom pač ne morem zbežati od teh neveselih misli ...

Pa vendar, praznični dnevi so, polni pričakanj in bega v pravljicne svetove ... Name-nimo svoj čas našim najbližjim, spomnimo se, da poleg ekranov, takih in drugačnih, obstajajo tudi besede. Stavki. Magičen glagolnik pogovaranja ... In - tišina ... Pogled v oči, čutenje bližnjega ... Nekje

no se vračamo v preteklost, da dojamemo sedanjost in načrtamo prihodnost, in poživljala nekatere odkruške trenutkov, ki so zaznamovali moje porabske poti in brezpotja, šolske in obšolske ure, tedne in mesece; še vedno sem prepričana, da se v porabskih šolah dela veliko, da so šole za porabski mladi rod skoraj edini kraji srečevanja z živim slovenskim jezikom, in vem,

s porabskih odrov in učilnic zvenela slovenska beseda ali pesem. V svojem zapisu bom izpostavila tiste, ki so se me najbolj dotaknili.

V februarju praznujemo slovenski kulturni praznik. Tudi v Porabju. Tradicionalno šolsko proslavo pod okriljem Državne slovenske samouprave je letos pripravila seniška šola, taktirko pa so prepustili učiteljici asistentki Valentini

pedagoške asistentke in podpisana svetovalka iz Slovenije. Dan za dnem se v vrtcih in šolah dogajajo majhne in velike zgodbe, učitelji in vzgojiteljice si prizadevajo, da bi šole in vrtci bili kraji, kamor bi mladi in najmlajši radi prihajali. Upam, da jim bo uspevalo tudi v prihodnje.

Seveda bo moja glavna skrb

v ozadju pa migetanje lučk na božičnem drevesu, vonj po medenjakah, slastna potica in petje čarobne Svete noči ... Božič, novo leto, novi čas ... Takšen, kot ga bomo zmožni zase ustvariti sami.

Srečne in srčne praznike vam želim!

Valerija Perger

Mozaik spoznanj v letu 2019

Leto 2019 se nepreklicno izteka, tako kot že precej predhodnih let, v običajnem blišču milijonov lučk, pisanih okraskov, jelenčkov in kokakolinih Božičkov, ki plezajo po stenah, kukajo izza dimnikov ali pa se dobrodušno nasmihajo skozi okna ... Kičasta božično-novoletna pravljičica se pričinja takoj po noči čarovnic. In kaj prikrivamo? Od česa bežimo? Morda sami pred seboj ... Živimo v dekadentnem času ekstremov. V času, v katerem ni več zlate sredine, zmernosti ... V času, v katerem je vse postavljeno na glavo, medčloveški odnosi pa na stopnji plenilcev in plena. Pa vendar ... Kaj lahko naredimo jaz, ti, on/ona, mi, vsi? Morda zgolj pogledamo vase in vsaj pri sebi odstranimo navlako, ki nas duši, povzroča nemir in razžira naše psihično in telesno zdravje. In vsak konec leta je pravi čas, ko (si) lahko odpustimo, pozabimo, izbrišemo in začnemo znova ...

UPANJE ...

Pregovor pravi, da upanje umira zadnje. A vendar je v tej besedi skrit tudi dvom, ki dopušča možnost dvoje-ga: uspeha in neuspeha, pozitivnega in negativnega, vzponov in padcev, predaje in vztrajanja ...

Nešetokrat sem v letu, ki odhaja, izrekla besedo upam ... In misel: Upam, da se bo vse odvijalo tako, kot je prav. Moram živeti in preživeti, čeprav sem vsak dan izpostavljena nevarnostim na dolgi poti, včasih nezbrana, pogosto utrujena, izčrpana, zdaj tu, spet tam, povsod in nikjer ... In hvalabogu zame upanje ni več dvom, temveč ...

ZAUPANJE ...

Zaupati in verjeti najprej vase in šele nato v ljudi, ki te podpirajo in želijo dobro, je v današnjem svetu spletk, sprenevedanja in podtikanja precej kompleksno, skrajna naivno početje ... Izoblikovala sem merila. Zaupam vase in tudi v ljudi, ni jih veliko, a vseeno dovolj, da ima moje poklicno in zasebno življenje smisel in cilj. Ni prazno. Ni čakanje na upokoje in brezvredno staranje v samopomilovanju ...

PRIJATELJSTVO ...

Malo jih je bilo v mojem življenju. Morda sem premalo upala in zaupala sebi in drugim. Zdaj jih imam. Zopet jih ni veliko, pa vseeno tokrat vem, da so pravi oziroma prave. Z njimi sem lahko to, kar sem ... V njihovi družbi sem preprosto Metka z vsemi pozitivnimi in negativnimi lastnostmi ...

SREČA ...

Menim, da ni prave definicije pojma sreča ... Vsakemu predstavlja nekaj drugega ... Zame je sreča to, da nisem sama. Imam sina in zato verjamem v ...

LJUBEZEN ...

Predobro vem, da ljubezen ni zgolj odnos med moškim in žensko. Žal sem v tovrstno ljubezen že veliko časa nazaj izgubila vso zaupanje ... Ljubezni so lahko različne. Poleg materinske ljubezni do sina čutim veliko ljubezen do tega, kar poklicno počnem in zato ne doživljam svoje službe kot nenehni stres, poskušam ohranjati ...

NOTRANJI MIR ...

... ki pa je zopet precej realativen pojem ... Če si v

današnjem stresnem svetu preveč sproščen in nasmejan, si takoj obtožen, da si neodgovoren ...

dati in spreminjati samega sebe ...

Antična modrost pravi, da moraš najprej spoznati sa-

Vsem bralcem časopisa Porabje v prihajajočem letu želim, da upate brez prevelikih dvomov, da zaupate

Sestri. Prijateljici. Zaveznici. Za vedno ...

Prišla sem do tega, da mi je vedno manj mar za mnenja ljudi, ki me sploh ne poznajo. Končno sem to, kar sem, pa četudi velikokrat čutim poglede, ki ne odobravajo vsega, kar počnem, in vidim, da jih moti to in ono ... Tudi meni pogosto ne ustreza njihovo početje in ne sodim, ker vedno bolj cenim svoje ...

ZDRAVJE ...

Gotovo je pomembna vrednota in če ga nimaš, najpomembnejša. Ko se zaveš, da si za doberšen del boleznih in slabega počutja odgovoren sam, nekaj spremeniš ... Opustila sem nekaj razvad, na primer pitje kave, poskušam se izogibati ljudem, ki trosijo negativno energijo, zato se počutim bolje ...

SPOZNAVANJE ...

Prav gotovo je v življenju najtežje obvladovati, brz-

mega sebe in šele potem boš lahko razumel druge ... Ali kot pravita ljudska pregovora: Kar seješ, to žanješ. Najprej pometi pred svojim pragom. Ko uzavestimo nekaj preprostih resnic, postane tudi siv dan lepši in prijaznejši.

sebi in ljudem, ki jih imate radi, spoštujete ter negujete odnose s pravimi prijatelji, kajti le tako se bo za vsakega našlo toliko sreče, ljubezni in zdravja, kot jih je priklical in ustvaril z mislimi, besedami ter dejanji sam. Srečno 2020!

Metka Perger

SLIKARKA HELENA VURNIK – UMETNICA S SLOVANSKO DUŠO

Helena Kottler Vurnik je bila soproga znanega slovenskega arhitekta Ivana Vurnika in je večkrat sodelovala pri moževem raziskovanju in ustvarjanju tipične slovenske arhitekture. Bila je Dunajčanka, rojena leta 1889, in sodobnica naših *vesnanov* (Umetnostni klub Vesna so leta 1903 na Dunaju ustanovili nekdanji učenci ljubljanske umetno obrtne šole). Obiskovala je meščansko šolo za klavir, risanje in akvareliranje. Po Grafičnem učnem in eksperimentalnem zavodu se je med leti 1903 in 1909, vpisala še na dunajsko Umetnostno šolo za žene in dekleta, ki so jo tedaj na kratko imenovali Damska akademija. Večina visokošolskih zavodov v cesarstvu namreč ni sprejemalo žensk v uradne programe, temveč jim je izobraževalni sistem ponujal programe, prilagojene »ženski senzibilnosti in sposobnostim«. Leta 1910 je njen profesor grafike Rudolf Jettmar postal profesor na likovni akademiji in jo je obdržal kot svojo varovanko. Istega leta je Helena s šestmesečno štipendijo odpotovala v Italijo, po vrnitvi pa se je osamosvojila, najela lasten atelje in za revijo *Extra Blatt* delala kot ilustratorka.

Novembra, leta 1913 se je poročila s slovenskim arhitektom Ivanom Vurnikom in istega leta je tudi razstavljala svoje grafike v razstavišču *Künstlerhaus*. Zakonca sta se dve leti pozneje preselila najprej v Radovljico in pozneje v Ljubljano. Umetnost je bila tista, ki je Heleno in Ivana združevala. Arhitekt Vurnik je venomer poudarjal, da je zanj umetnost višek ljubezni, če pa sreča sorodno dušo in sta obe v umetnosti povezani, so to lahko zares nebesa. Lepota je le še dodatna vez med dvema človekoma. Za moškega in žensko je to skupni imenovalec, na katerega se naslonita, v tradicionalnem smislu, hkrati pa so skupne vrednote, da sploh vzpostavi dialog. V tem smislu sta pričela komunicirati ter graditi novo zgodbo, ki je odsevala

svojevrstno posebnost v estetiki in lepoti.

Ko sta se Vurnikova preselila na Kranjsko, so kmalu za tem vpoklicali Ivana v vojsko, kjer je ostal vse do konca prve svetovne vojne. V novem ambientu pa Heleni žal nikoli ni uspelo vzpostaviti primerne stika z okoljem.

Autoportret

Njena življenjska in umetniška pot sta krenili povsem drugače, kot si ju je najbrž predstavljala, ko je bila še samska. Imela sta že hčerko Miro, mož je skrbel za prihodek, žena za vse drugo. Glede ustvarjanja je bila povsem odvisna od svojega moža in naročil, ki so prihajala predvsem iz slovenske katoliške cerkve.

Marijino Oznanjenje

Molče je prenašala stisko zaradi zanjo vedno prekratkih rokov za oddajo umetnin. Njeno prirodno nadarjenost, slovansko občutljivost (njena mati je bila Poljakinja) in slikarske sposobnosti, izoblikovane v okolju in duhu dunajske secesije, pa je mož vendarle pričel spretno vključevati v svoje arhitekturne zasnove. Eno najmikavnejših del za oba je bila obnova zasebne kapele škofa Andreja Karlina v Trstu. Zanj je

Helena naslikala olja *Marijino oznanjenje*, *Sv. Andreja in Velikonočno jutro*, medtem ko so 3 kompozicije z motiviko iz *Kristusovega življenja* in številni drugi liki ostali le v študijah. Helena Vurnik, ki dotlej ni imela nikakršnih izkušenj s cerkvenim ali monumentalnim slikarstvom, naj bi naslikala še več velikih platen, od katerih pa je dejansko končala samo *Marijino oznanjenje*. Preostale poznamo le po dekorativno učinkovitih osnutkih v temperi. Njun svetovalec je bil prelat France Kimovec, ki je vse življenje ostal njen posrednik cerkvenih naročil. Zaznati je mogoče, kako Helenina barvita dela dopolnjujejo Ivanovo arhitekturo ter kako v simbiozi ustvarjata plamenečo umetnost in iščeta večno lepoto. To je bil njun življenjski smisel in večnostno zrenje, ki je na nek način povezoval starodavno izročilo in hkrati v prihodnost usmerjeno sodobnost.

Seveda pa se je Helena po najboljših močeh ves čas spopadala tudi z lastnimi naročili in marsikdaj je mogoče v vezeninah in knjižni opremi prepoznati njeno pobudo, dar in okus. Življenje v Radovljici je bilo za Heleno tudi v gmotnem pogledu veliko slabše kot na Dunaju. Brez znancev in trga – tako rekoč edini naročnik je bila cerkev. To pa je bilo v nasprotju z estetiko, v okviru katere se je oblikovala njena umetniška osebnost. V osamljenosti se je zelo navezala na drugega otoka, sina Nika in za tolažbo je pisala dnevnik. Ena njenih najbolj priljubljenih slik je *Šmarnična Marija*, ki jo v maju izpostavijo v ljubljanski stolnici sv. Nikolaja. Skoraj sočasno je naslikala veliko oltarno sliko *Mala Terezija* za cerkev sv. Petra v Ljubljani, pozneje pa še *Marijino oznanjenje* za veliki oltar v Šentvidu pri Ljubljani. Kot protipol velikim scenskimi kompozicijam je *Srce Jezusovo*, ki ga je leta 1931 naslikala za škofa Rožmana. Hkrati je treba omeniti, da je več let natančno študirala zapleteno tehniko mozaika in večkrat v njem upodobila štiri evangeliste: gotovo so njeni najbolj znani mozaiki na glavni fasadi Šempetrske cerkve oz. današnjega sv. Petra na koncu Trubarjeve ceste v Ljubljani, kjer skupina z

osrednjo postavo Kristusa med delfinoma (simbolom vstajenja) dekorativno dopolnjuje moževo obnovitveno zasnovo. Leta 1932 jih je ustvarila tudi za retablo (nadgradnja postavljena nad ali za oltarjem) v farni cerkvi v Ra-

izvedbe, ki se začne pri tržaškem Marijinem oznanjenju, na katerem ima Marija na glavi turban v barvah slovenske trobojnice. Pri delu za slovensko kulturo je Helena možu sledila tudi v njegovih izrecnih prizadevanjih za

Mašni plašč škofa A.B. Jegliča

dovljici in leta 1935 na krilnem oltarju v Mirnu. Za ž. c. v Kranju je leta 1956 naredila še mozaik *Marija morska zvezda*, za pročelje benediktinske bazilike v Opatiji pa *Madono kot morsko zvezdo*.

Ščasoma jo je vse bolj zaposlovala izdelava načrtov za cerkveno posodje in paramente oz. tekstilne dele liturgične oprave duhovnikov, oltarjev in ritualnega posodja. Izdelki, ki so jih izdelovale vezilje, pogosto redovnice, zlatarji in pasarji, so

Marija z Jezusom v oljčnem gaju

bili namenjeni vsem ravnem cerkvene hierarhije. Ustvarila je kar nekaj estetskih presežkov v povsem svojem secesijskem stilu, ki so dali ton umetnostni produkciji med obema vojnama. Zlata knjiga Mestne občine Ljubljana, ornati za škofa Jegliča, poslikava v Zadržni gospodarski banki in knjižna oprema za Mohorjevo družbo so eminentne

izoblikovanje pristne slovenske umetnosti. Arhitekt Vurnik je namreč pogosto poudarjal, da si mora človek že v mladosti postaviti visoke cilje in celo življenje si je prizadeval, da bi ustvarjal za narod, češ, zakaj ne bi zmogli Slovenci s svojim znanjem biti enakovredni ali boljši od »drugih«. To je želel doseči tudi s tako imenovanim narodnim slogom v arhitekturi. Vsak posameznik je družbi vreden toliko, kolikor ji more koristiti.

Najbolj tragična dela Helene Vurnik pa so portreti sina Nika, ki so ga italijanski okupatorji, kot sodelavca OF zajeli in ubili. Ko so po vojni frančiškani zaposlili arhitekta Ivana pri urejanju romarskega svetišča na Brezjah, Helena ni mogla več aktivno sodelovati. Umrla je leta 1962, stara 80 let. Helena Kottler Vurnik je obogatila slovensko umetnost z dodatkom svoje barvite, predvsem pa elegantne in harmonične umetnosti. Vanjo ni vpletala zgolj dunajske secesije, na kateri je tako rekoč zrastle, temveč tudi osebnostne lastnosti, ob katerih mnogokrat zaznamo njeno občutljivo dušo, nemoč in osamljenost, ki jo je pogosto doživljala. A na drugi strani jo je reševala nekakšna sinjina, ki ji je kazala pot naprej. Ni ji videla konca. Le smer v barvah je slutila. Vurnikova hiša v Radovljici, v kateri živi vnukinja Helene in Ivana pa stoji še danes.

Mojca Polona Vaupotič

GOSPOD JE MOJ PASTIR, NIČ MI NE MANJKA

Franc Kuzmič 1952 - 2018

Poznam dosti ljudi, toda zdi se mi, da nobenega s tako raznolikim in hkrati poglobljenim znanjem, kot je bil Franc Kuzmič, za nas, ki smo vsaj občasno z njim sodelovali, pa Feri. Predaval je o zgodovini mesta, vodil radijski kviz, zelo dobro poznal slovensko literaturo, slovenski jezik, narečja, urejal zbornik *Soboškega muzeja* in sodeloval pri različnih izdajah iz kulture in zgodovine, zbiral biografske in bibliografske podatke (dolgo ne bo imel tako temeljitega naslednika), bil je pastor binkoštnе cerkve, z velikim zadovoljstvom sodeloval s štajerskimi in Porabskimi Slovenci pa tudi

z gradiščanskimi Hrvati v Avstriji. In tu se »zgodba« o njegovem temeljitem, ne površnem zanimanju za različna področja ne konča. Ko smo sodelovali v Ustanovi dr. Šiftarjevi fundaciji, sem ga večkrat vprašal: »Feri, kako zmoresš, ali zate ni nič prezahtevno, naporno?« se je namesto odgovora običajno »rešil« z vljudnostnim dovtipom. Tudi tedaj, ko ga nista niti mraz niti sneg zastavila, da bi šel od doma do muzeja peš ali z avtom, ampak se je odpeljal s kolesom. Vmes se je pogosto, verjetno kar vsak dan, zaustavil v Pokrajinski in študijski knjižnici. Redkokdo ve, da je bil svetovalec in prijatelj mladim, in jih vzpodbujal pri študiju ali delu. Poznal je izjemno veliko število ljudi z različnih strokovnih področij v Avstriji, na Hrvaškem in Madžarskem. In imel je

stike z njimi. Ko smo v Šiftarjevi fundaciji pripravljali simpozije o reformaciji, ni bilo problema, kako najti, izbrati in se dogovoriti z referenti. Večino jih je poznal osebno, z njimi sodeloval in povabil v Radence. Vsi so prišli. Sodelavcu in prijatelju, ki je tudi po upokojitvi ostal

Posebna naslovnica: V začetku je bila beseda

za svojo delovno mizo, se je Pomurski muzej poklonil z jubilejno, 25. številko elitne publikacije, z *Zbornikom soboškega muzeja*, ki ga je Franc Kuzmič tudi vrsto let urejal. V publikaciji, obsegajoči nad 400 strani, sodeluje 28 uveljavljenih avtorjev s prispevki, ki se posredno ali neposredno dotikajo dela Franca Kuzmiča. Že oprema zbornika se razlikuje od dosedanjih in asociira na interes in delo Franca Kuzmiča z dvema navedkoma »V začetku je bila beseda« in »Gospod je moj pastir, nič mi ne manjka.« Prav na začetku zbornika je tudi značilna fotografija: Franc Kuzmič na grajskem dvorišču, kjer je muzej, ob svojem nepogrešljivem kolesu. Urednik zbornika Branko Kerman je uvodni prispevek naslovil »Zapiši vse, da se kaj ne izgubi - Francu

Kuzmiču v spomin«. Avtor navaja, kaj je v enem izmed člankov zapisal o njem: »Leta 1992 se je v muzeju zaposlil Franc Kuzmič, prej zaposlen v Pokrajinski in študijski knjižnici v Murski Soboti. Prevzel je dela in naloge knjižničarja in kustosa pedagoga. Tega leta je knjižnica Pomurskega muzeja dobila svoj osrednji prostor, v katerem je čitalnica«. Branko Kerman je prepričan, da je Franc Kuzmič preživel najlepša leta v Pomurskem muzeju, kjer je delal 20 let. »Čeprav se je leta 2012 upokojil, se pravzaprav ni nikoli upokojil, saj je še naprej redno prihajal v muzej. Njegova delovna miza, polna gradiva in vsemogočih popisanih listkov, je ostala taka vse do njegove prerane smrti ... Umril je na potovanju po Sveti deželi (Izrael), in sicer kot romar in pastor Binkoštnе cerkve v Murski Soboti, v Betelehemu 6. aprila 2018, v kraju, ki smo ga muzejski sodelavci skupaj obiskali leta 1997.« Za dopust sta si s soprogo pogosto izbrala Gorenjsko. Raziskovalni duh Kuzmiču ni dal miru. Želja po odkrivanju in raziskovanju preteklosti in sedanjosti prekmurskega prostora preko zgodovinskih, verskih in raznih kulturoloških raziskav ga je gnala skoraj do popolnosti poznavanja vsakršnega zapisa o domačem prostoru. Najbolje vsestransko raziskovalno dejavnost Franca Kuzmiča predstavi obsežna bibliografija, ki je izšla takoj po njegovi smrti. »Avtorica bibliografije Klavdija Sedar Kuzmiča vidi kot človeka, ki je veliko časa preživel med knjigami, ki je nenehno proučeval Prekmurje z vseh področij in

nazadnje kot človeka, katera terega domoznastvo je velika strast.« Kako priljubljen in cenjen strokovnjak je bil s področja bibliotekarstva, bibliografije, muzejske pedagogike, prekmurskih tiskov, šolske zgodovine, cerkvene zgodovine, protestantizma, zgodovine judovstva nam podajo ob Klavdiji Sedar še drugi avtorji.

»Kot pastor Binkoštnе cerkve v Murski Soboti je z globoko vero oznanjal Kristusa in njegovo evan-

gelijsko sporočilo ter delal za nebeško kraljestvo. Ekumenski duh povezovalnosti in sožitja z drugimi cerkvami v Prekmurju ga je delal velikega,« je izpostavil Branko Kerman. Direktorica Pomurskega muzeja Metka Fujs pa svoj tekst naslavlja, kot je Franca Kuzmiča označila v govoru na pogrebu po Juanu Ramonu Jimenezu, »Poslednji deček«. Avtorica piše, da je Ferija spoznala kot sodelavca leta 1983, morda v najmanjši sobi, »ki jo je v Hartnerjevi vili tedaj premogla Pokrajinska in študijska knjižnica. Od tal do vrha so bile knjige ter škatle in mape z dokumenti, med katerimi se je komaj dalo stopiti, zraven pa majhna pisalna miza polna listkov z zapisi, pisalni stroj in velika torba - primerna za

priznanja za delo, denimo Valvasorjevo priznanje za sooblikovanje *Stalne razstave*, mestna občina pa mu je podelila *plaketo* za življenjsko delo.

Sledijo razprave in članki, ki so jih napisali številni sodelavci in drugi raziskovalci. Izjemno širok je spekter vsebin od arheologije, pisanja imen prekmurskega plemstva, soboških grofov Szapári, prispevek o župniji v Pertoči v 17. stoletju, evangeličanskem šolstvu, židovskem društvu, vlogi žensk na podeželju Prekmurja in Porabja, pismih iz Amerike v Števanovce pred sto leti, o muzeju krščanstva na Slovenskem, jezikovnem priključevanju in vključevanju Prekmurja v slovenski kulturni prostor.

Ernest Ružič

(Foto: T. Vrečič, P. muzej)

Franc Kuzmič ob nepogrešljivem kolesu na dvorišču Pomurskega muzeja

DELO IN DOGODKI SLOVENCEV

Kulturno udejstvovanje in dediščina

Zveza Slovencev na Madžarskem si je tudi v letošnjem letu prizadevala ponuditi pešter izbor programov za Slovence v Porabju kot tudi v matični domovini. Pri tem so nam pomagali številni ljudje, ki aktivno sodelujejo pri uspešni izvedbi programov. K ohranjanju identitete, jezika in kulture bistveno pripomorejo kulturne skupine Zveze, ki popestrujejo različne prireditve ne samo doma, temveč tudi v Sloveniji.

Leta 2019 so kulturne skupine imele skupno 83 nastopov v Porabju, Sloveniji, na Madžarskem in na Hrvaškem: MePZ Avgust Pavel Gornji Senik 13, FS Gornji Senik 5, Ljudski pevci Gornji Senik 4, Sakalovska folklor 6, Komorni zbor ZSM Monošter 7, Gledališki skupini Fodor Duo pa Nindrik-indrik 13, Folklorna skupina upokojenk 7, števanovski Veseli pajdaši 7, števanovski Cerkevni zbor 12 in nova zasedba, Porabski trio 6.

Zelo smo veseli, da je spomladi leta 2019 nastala otroška pevska skupina Seniške sinice, ki deluje pod okriljem Zveze. Mentorica skupine je postala Julija Fajhtinger, glasbena pedagoginja iz Murske Sobote. Prvi, uspešen nastop so Sinice imele 8. junija na Porabskem dnevu na Gornjem Seniku, prav tako še dva, in sicer decembra na božičnih prireditvah. Najstarejša kulturna skupina v Porabju, MePZ Gornji Senik, je letos že 47-ič sodeloval na 50. Taboru slovenskih pevskih zborov. Na jubilejnem taboru je bil slavnostni govornik predsednik RS Borut Pahor. Zbor je dan pred srečanjem bil na enodnevem izletu (Svete Višarje, Kranjska Gora, Begunje,

Bled), ki ga je dobil od ZSM kot darilo ob 80. obletnici svojega delovanja.

Pri teh skupinah sodeluje več kot 100 oseb iz Porabja in Slovenije, ki jim ni težko žrtvovati svojega prostega časa za kulturo. Za njihovo celoletno delo se iskreno zahvaljujemo.

Prireditve z različnimi vsebinami smo imeli skozi vse leto. Prvi program smo imeli že na začetku februarja, in

ki je razmišljal o pomembnosti kulture v Porabju. V izvedbi etno skupine EDNA je občinstvo lahko slišalo porabske in prekmurske pesmi. V okviru programa so si udeleženci proslave ogledali dokumentarni film z naslovom Slovensko Porabje, ki so ga aktualizirali sodelavci televizijske oddaje Slovenski utrinki. Zveza Slovencev na Madžarskem je tudi letos podelila štipendije ROZMA-

Zaturce/Geza bači de v Zaturce. Na začetku predstavitve je potekala projekcija istoimenskega filma, ki ga je režiral Jože Glažar po scenariju Štefana Kardoša. Po ogledu filma se je z avtorjem knjige ter glavno osebo romana oz. filma, Gezo Bačičem, pogovarjal urednik Franci Just. Roman je v porabsko narečje prevedel Dušan Mukič.

Predstavljena je bila tudi

10. decembra smo v sodelovanju s Pokrajinsko in študijsko knjižnico Murska Sobota zopet priredili Pravljčni večer za odrasle, tokrat v kulturnem domu na Verici. V pravljčni svet so občinstvo popeljale knjižničarke Metka Celec, Irena Šrajner, Ana Sušec in Vesna Radovanovič, porabsko pravljico je pripovedoval novinar televizijske oddaje Slovenski utrinki in časopisa Porabje, Dušan Mukič.

13. decembra sta se v organizaciji Slavističnega društva Prekmurja, Prlekije in Porabja predstavili knjigi: slikanica Rija & Rus in Prekmurski pisateljski prostori.

Porabski koledar – letopis Slovencev na Madžarskem – ki ga izdaja Slovenska zveza, vsako leto dobijo naročniki časopisa Porabje na Madžarskem za božični dar. V njem bralci lahko berejo prispevke v porabskem in prekmurskem narečju ter v knjižnem jeziku, lahko pa si ogledajo tudi bogato fotokroniko. Tedensko lahko spremljamo vse informacije, dogodke v narečju in knjižnem jeziku v časopisu Porabje.

Letošnji knjižni dar je bila pesniška zbirka Ferija Lainščka, izšla je v zbirki Književnost med Muro in Rabo, izdala sta jo društvo Argo in Zveza Slovencev na Madžarskem.

Likovno ustvarjanje

Slovenski dom v Monoštru je tudi letos dal priložnost ustvarjalcem, da predstavljajo svoja dela, skozi leto smo gostili 5 različnih razstav. V Slovenskem domu v Monoštru je letos potekala že 18. mednarodna likovna kolonija, kjer je ustvarjalo 9 umetnikov iz Madžarske,

sicer v sklopu skupnega projekta s Pokrajinsko in študijsko knjižnico Murska Sobota z naslovom »Obujamo dediščino«. Ob topli peči v Hiši jabolk na Gornjem Seniku smo lahko poslušali zgodbe v izvedbi petih pravljčarjev. Pripovedovali so: Marko Benzenšek (Splošna knjižnica Konjice), Liljana Klemenčič (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj), Robert Kereži (Mariborska knjižnica), Vesna Radovanovič (Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota) in Marija Svetec iz Porabja.

Februarja smo tudi pri Zvezi obeležili slovenski kulturni praznik. Slavnostni govornik na proslavi je bil slavist in novinar, Dušan Mukič,

RIN mladim aktivnim članom porabskih kulturnih društev. Letošnji dobitniki so bili: Kristina Žöks (MePZ Avgust Pavel), Krištof Sukič, Adam Čuk (FS Gornji Senik), Noemi Illeš in Krištof Kovač (FS Sakalovci).

Literatura in jezik

V organizaciji Zveze smo v letu 2019 predstavili naslednje knjige:

- Zbirko »Fajn je bilou«, ki vsebuje zgodbe iz življenja Porabk in Porabcev, sta predstavili avtorica knjige Kladija Sedar in Marijana Sukič, urednica časopisa Porabje, ki je pomagala pri zapisovanju narečnih besed. - Knjigo Štefana Kardoša z naslovom Stric Geza gre v

knjiga Porabskega Slovenca Akoša Dončeca, ki je v prekmursko-porabsko narečje prevedel svetovno znanega Malega princa Antoina de Saint-Exupéryja. Predstavitve je potekala v kulturnem domu na Verici. V programu so sodelovali avtor prevoda Akoš Dončec, urednik Branko Pintarič in lektorica Maja Hajdinjak.

Poleg knjig je bil letos predstavljen še slovenski celovečerni film Oroslan scenariista in režiserja Matjaža Ivanišina. V filmu igrajo tudi domačini z Gornjega Senika, zato se je dvorana napolnila do zadnjega kotička. Predstavitve se je udeležil tudi producent filma Miha Černec.

ENSKKE ZVEZE V LETU 2019

Slovenije, Hrvaške in Romunije.

49. mednarodni likovni tabor mladih, na katerem so ustvarjali udeleženci iz Slovenije, Italije, Avstrije in Porabja. Ustvarjalni teden je bil zaključen z razstavo iz nastalih del mladih likovnikov.

Šege in običaji

Med cilje Zveze Slovencev sodi ohranjanje porabskih šeg in običajev, zato smo na pustni torek organizirali pustovanje v Števanovcih. S pomočjo domačink smo pekli pustne krofe in flancate. V kulturnem domu so nastopili našemljeni malčki števanovskega vrtca s pesmimi in deklamacijami ter Folklorna skupina Podkolanca s Cankove. Nato smo se o pustnih šegah in običajih pogovarjali z etnologinjo Marijo Kozar Mukič. Za dobro vzdušje so skrbeli Fašenek in Lenka ter muzikanti Sto ma čas.

Spomnili smo se tudi na veliko noč. Pred praznikom so potekale delavnice v Hiši jabolk na Gornjem Seniku, kjer so zainteresirani lahko zamesili in spekli »vrtanek za vüzem« s pomočjo gospodinje Agice Hanžek in Hilde Žohar. Etnologinja Jelka Pšajd je imela predavanje o velikonočnih šegah, nato pa smo izdelovali pirhe na stari batik način pod vodstvom etnologinje Mateje Huber.

Jeseni pa tudi ni izostala največja prireditev v Porabju, Vražja pot v Andovcih, ki sta jo Porabsko kulturno in turistično društvo Andovci in Zveza Slovencev na Madžarskem priredila letos že sedmič. 19. oktobra smo se spet sprehodili po temnem andovskem gozdu, kjer smo se srečali z liki ljudskega verovanja (čarovnice, črnošolec, hudič, mora in smrt). Po pohodu smo si ogledali

laserski show in program zaključili z vražjim koncertom s skupino D-DUR.

Programi za otroke in mlade

Niti na malčke nismo pozabili. Na začetku decembra je Zveza pripravila tradicionalno miklavževanje za otroke iz porabskih vrtcev. V Slo-

lačna gosena. Predstave so se udeležili mamice, očetje in babice, ki so se lahko prepričali, kako lepo že malčki napredujejo pri učenju slovenskega jezika.

Poleti smo za malčke gornjeseniškega, sakalovskega in števanovskega vrtca organizirali lutkovno predstavo v izvedbi lutkovne skupina

venskem domu so si malčki najprej ogledali predstavo z naslovom Medeni čudež na gozdni ulici 1a v izvedbi Miškinega gledališča Kukuc. Otroke je po predstavi obiskal Miklavž, ki je vsakega od njih obdaril z vrečico sladkarij.

Nadaljevali smo tudi sodelovanje »Teden otroka v porabskih vrtcih«. Letos so bili prirejeni v vseh narodnostnih vrtcih pravljčni dopoldnevi. Malčki slovenskih skupin so pod vodstvom vzgojiteljic-asistentk in s pomočjo domačih vzgojiteljic predstavili pravljico z naslovom Zelo

LUKI iz Zagorja ob Savi.

Jezikovni tečaj za slovenski jezik smo organizirali dvakrat, učitelj je bil Norbert Gerenčer.

Mladi športniki iz Slovenke vesni so letos sodelovali na 43. Srečanju mladih slovenskih športnikov iz obmejnih dežel, ki se je odvijalo v Podčetrtku v organizaciji Olimpijskega komiteja Slovenije.

Spremembe

Leto 2019 je prineslo spremembe na čelu Zveze. 19. maja je namreč potekal Volilni občni zbor, na katerem so izvolili novega predsed-

nika ter člane predsedstva in nadzorne komisije Zveze Slovencev. Dosedanji dolgoletni predsednik, Jože Hirnök, ki je organizacijo vodil od njene ustanovitve, tokrat ni kandidiral. Nova predsednica je postala Andrea Kovač. Predsedstvo Zveze šteje 7 članov (Karel Holecz, Gyöngyi Bajzek, Karel Gádányi, Alojz Hanžek, Melinda Ropoš-Csató, Klara Fodor in Emma Karba), nadzorna komisija pa 3 člane (Ildikó Windisch, Imre Trajbar in Andreja Labricz).

Člani Zveze so sprejeli poročilo o delovanju in poslovnih rezultatih Zveze v letu 2018 ter načrt programov in proračuna ZSM za leto 2019.

Sodelovanje

Tudi v letu 2019 smo uspešno sodelovali s slovenskimi društvi in narodnostnimi samoupravami v Porabju in na Madžarskem pri različnih kulturnih prireditvah. Razen tega imamo dobre stike z drugo krovno organizacijo na Madžarskem, z Državno slovensko samoupravo, z Generalnim konzulatom RS v Monoštru in z zagovornico Slovencev v madžarskem Parlamentu. To velja tudi za nekatere zamejske organizacije in inštitucije v Italiji, Avstriji in na Hrvaškem.

Nagrade in priznanja

Mešani pevski zbor ZSM Avgust Pavel je 14. marca na proslavi Skupščine Železne županije v počastitev revolucije za neodvisnost v letih 1848-49 prejel Listino priznanja ob 80. obletnici delovanja skupine in obenem za negovanje ter ohranjanje slovenske kulture v Porabju. Priznanje je v imenu skupine prevzel njen predsednik Laci Bajzek.

Zveza Slovencev je letos 8.

junija organizirala Porabski dan. Po pestrem kulturnem programu smo podelili nagrade »Za Porabje«, s katerimi smo priznali delo tistih ljudi, ki se veliko trudijo za slovensko skupnost v Porabju. Letos so nagrade prejeli za vsestransko kulturno udejstvovanje med Slovenci v Porabju: László Nemes, Gábor Wachter in Stanko Črnko.

Na 13. festivalu skečev Prefrigani Zgrebaš v Pečarovcih je avtor in režiser gledališke skupine Veseli pajdaši ZSM Laci Kovač iz Števanovcev prejel nagrado za najboljšo besedilo za igro Testament.

Za najboljšo stransko vlogo v filmu Oroslan je igralec Milivoj Roš prejel nagrado vesna na letošnjem Festivalu slovenskega filma v Portorožu.

Vse programe z različnimi vsebinami smo lahko tudi v letu 2019 uresničili s finančno pomočjo iz Slovenije in Madžarske. Posebej se zahvaljujemo Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Uradu predsednika vlade na Madžarskem in Javnemu skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Vsem našim cenjenim pomočnikom, sodelavcem in podpornikom se zahvaljujemo za soustvarjanje naših lepih programov, prireditev in delavnic. Srčno se veselimo novega leta, novih izzivov in programov skupaj z vami!

V imenu Zveze Slovencev na Madžarskem in Časopisa Porabje vam želimo prijeten in miren božič ter SREČNO, ZDRAVO IN USPEŠNO leto, ki prihaja.

*Nikoletta Vajda-Nagy,
sekretarka ZSM*

Stanko Maček - rudar v penziji, steri korble redi

Njegva je bila numera 3444

V Prekmurji nemamo rudnikov, mamu pa rudare (bányász). Eden od nji je Stanko Maček iz Pertoče, steri je gnesden že v penziji: »V rudniki v Velenji so nūcali rudare in so jih tūdi v Prekmurji iskali. Ge sam glyj od sodakov prišo, pa sam v Murski Soboti vido té razpis. Pravo sam si, idem probat, pa mo vido, če je tau delo za mene.« Brodim, ka je nej za vsakšoga tau, ka bi osem vōr na den preživo v enoj djami, daleč pod zemlau, pouleg toga pa je delo rudara nej léko delo. »Direktor je biu iz našoga kraja, iz Radovec, pa ške eno par drūgih taprednjih v rudniki je bilou Prekmurcov, in so nas notritiskali, tak ka

v mene prileto falat premoga (kula). Drūgo paut pa mi je prileto not v prsa, pa sam tūdi biu ranjeni.

takši den v rudniki? »Prva kak si prišo na delo, si se mogo preobleči v rudarski gvant. Te si si mogo vzeti

Stanko in Silva Maček

Ovak pa sam, vala baugi, nej meu vekše nesreče.« Čiglij je celi cajt biu zaposleni v Velenji, je držina ostala

s sebov posvejt in samoreševalec. Tau je ena takša šker z masko, steri si te za prvo silo gor djau na lam-

so si malico, stero so za njih pripravili v küjni, s sebov nosili. Vsakši rudar je meu tūdi svojo numero: »Moja je bila 3444. Tau si meu eno takšo markico, steri si mogo, gda si nazaj gor prišo, na eno tablo gor djati. Tak so te leko prekontroljerali, če smo vsi prišli vō z djame.« Rudarski gvant so meli oblečeni samo dva ali tri dni, po tistom pa so ga furt dali prat, vej pa je biu zavolo praja brž zamazani. Po deli je, gda je ške v Velenji živo, nej počivo, liki je iz slame in viter redo košare in korble: »Prva so se vitre redile s pontovca, gnesden pa v glavnom s plastike. Tau je te večno, tau nemeš dojponūcati. S tem sam se ges začno spravlati

z držino küpo ram v Dokležovji. »Samiva živeva, ali nika nama ne fali,« pravi Stanko, žena Silva pa cujda, ka je duga leta skrbela tūdi za nečakinjo Mirjano. »Mojomi brati je najprva žena mrla, te pa je ške on mrau, tak ka je Mirjana do 26. leta pri nas živela. Zdaj pa žive v Domžalaj,« raztolmači Silva, stera pravi, ka je te, gda je mauž ške odo delat v Velenje, nej bila sama z mlajšimi, vej pa je te doma ške njeni oča živo, pa tūdi njeni brat, tak ka so z zemlau te tūdi ške delali. »Meli smo tūdi maro, navadno po štiri krave, tak ka smo mleko tūdi nosili. S tisti penez, ka smo jih za mleko daubili, sam inda sveta vse plačūvala,

Na senjaj Stanko rad pokaže, kak se pletejo košare in korbli

Stanko Maček in njegovi izdelki

smo se leko dale šaulivali. Tak sam te s cajtom daubo malo ležiše delo. Čiglij je istina gé, ka je niti eno rudarsko delo nej léko delo,« pravi Goričanec, steri je goraso v vesnici Domajinci: »V rudniki tak gé, ka skor nega dneva, ka se ne bi zgodila kakšna nesreča. V našom rudniki v Velenji je delalo okauli tri gezero lūdi. V tistom cajti, ka sam ges tam delo, se je na deli bujlo 17 rudarov. Ges sam meu ednauc ličnico strejto, vej pa je vō z mašina

doma, v Prekmurji: »V začetki je tak bilou, ka sam med kednom živo v rudarskom daumi (bányászotthon), sledkar pa smo se trgé, steri smo bili doma z Goričkoga, z autonom vsakši den domau vozili. Ges sam se zaposlo 1978. leta, v penzijo pa sam šau 1. aprila 2004. leta. Zatau, ka je rudarsko delo trno žmetno, smo vsakšo leto daubili pet mesecov cuj, tak ka smo šli leko prva v penzijo, kak dejo drūgi.« In kak je vōvido en

pe, če je gas v djami vōšau. Poglednoli so nas tūdi, ka ne bi što s sebov vzeu cigarete ali alkohol. Nadzorni nam je povedo, ka mamu tisti den za delati in te smo sez liftom spūstili v djamo. Tak sedem ali osem nas je delalo v eni skupini. Moja je v glavnom skrbela za tau, ka smo pripravili vse za tiste, steri so te premog kopali. Pri tom smo nūcali ene takše velke mašine, stero so bile pripelane iz Dajčlanda,« je povedo so-

govornik in raztolmačo, ka že pred 50 leti. Moj dedek me je tau navčo. Zdaj, gda sam v penziji, dem tū pa tam tūdi na kakšo senje ali podobno prireditev, pa pokažem lūstvi, kak se tau dela.« Zavolo žene Silve, stero je leta 1976 spozno na veselici v Korovcaj, se je iz Domajinec preselo v Pertočo. Tak čerka kak sin ne živeta več doma. Stanka že 19 let žive v Ljubljani, gé v špitali, Kliničnom centri, dela, Danijel, steri v Ljutomeri v firmi Tehnostoj dela, pa si je

pa so mi penezi ške ostali. Gnesden je tau inači. Samo tū pa tam ške pri kakšom rami maro držijo, vej pa se tau gnesden ne spleča. Tūdi zemlau smo v arendo dali,« pravi Silva in cujda, ka so mlajši furt pomagali, »vej pa sam tūdi ges že kak mlada mogla delati na paverstvi. Po tistom, ka so šaule napravili in so tū dela nej daubili pa so vsi odišli po svoje.«

Tekst in kejpji:
Silva Eöry

Poj, ka nika spidjemo!

Tetica Aranka Schwarcz so, kak so nam že pripovedjali, sedem lejt stari bili, gda so za hlapico mogli titi, zato ka je njim mati mrla. Zavolo tauga pa zavolo tauga, ka so srmaki bili, spoj nejmajo kejpov iz tisti časov. Gda sem prejšnji keden pri nji odo pa sem v škatūli začno parbirati, najprvi kejp, ka sem ga najšo od nji, je tisti biu, gda so je v ausmom razredi dolaposlikali. Dočas eden kejp nega pa sledkar tū samo malo, še od zdavanja nejmajo, ka je zavolé rejdko, vejn v tašom mestu sem še ranč nej odo, gde

Aranka Schwarcz med iskanjem stari kejpov

jo, ka tau je davnik bilau pa že staro, depa te je lüstvo že tō dosta vse znalo, k tašomi

»Od mene nega trno kejpov, zato ka sem sedem lejt stara bila, gda mi je mati mrla, dočas so trno tak nej doladjemali. Potistom so pa namé za lapico dali, srmastvo je bilau, te pa zato so nej bili kejpi. Prvi kejp od mene je tisti, gda sem v Slovensko ves v šaulo odla pa v ausmom razredi so nas dolaposlikali. Na srejdni školniki stojijo, Imre Debreceni pa njegva žena Irinka Debreceni, Marija Gal pa Horvat. Dja tam naprej na okrajmi sem, name so naprej postavili, zato ka sem mala bila. Tau je naš klas bijo, tū smo samo dekile dolavzete, depa zvün nas so še trgé podje bili.«

- Je eden taši kejp, gde dva kosita, sto sta tau?

»Tau je moj oča, gda travo kosi v Slovenskoj vesi, nin na brejgi. Tau se tō vidi, kak je te še vse spucano bilau, vse so kosili, nej je bilau vse tak zaraške-no, kak je tau zdaj. Drugoga ne vejm.«

- Na ednom kejpi ste vi pa še edna dekla, kak tistoga reda šega bila, na travniki poslikane.

»Tau je tō v Slovenskoj vesi, tau je moja padaškinja na kejpji Bautina Ana, nejdalečkraj od našoga rama sva dolavzete.«

- Že cejli pak kejpov sem prejk-pogledno, depa tašoga ne najdem, gde bi vašo zdavanje bilau, kak tau?

sem sama bila, srmastvo bilau pa sem nej mogla plačati tau, ka bi nas poslikali. Sledkar, gda sva se že zdala pa malo vküppobrala, te sva se že večkrat dala poslikati. Eden taši prvi kejp je tisti, gda se je vekša dekla Evi naraudila pa dja go v kočūji tiskam. Drūgo

zabadali. Nej samo moški, prvin so ženske tō dosta mogle delati, gda je zabadanje bilau. Klobase so pucale, pekle so küjale, tak ka mi smo si tū zaslužile tau, ka enga kloncnamo z vinom v rokej.«

- Sto so tau, gde je tak dosta lüstva na kejpji?

»Tau je naša družina, moje šogorce z možaumi pa Joška Domiter. Rejdko je bilau tašo, gda nas je telko nagnauk vküpprišlo, depa te se je posrečilo pa zavolo tauga smo se dali dolaposlikati.«

- Tetica Aranka, šega mate vi te stare kejpe gledati, stere ste zdaj naprejuzeli?

»Včas, gda mi tak na pamet pride, te je naprejuzemem pa je gledam, samo tau je baja, ka vsigdar me-

Kejpi starišev je biu napravljeni v fotografskom ateljeji

paut smo se te dali slikati, gda sva že dva deteta mela, tau je v Magyarlaki pri tašči bilau.«

- Mate taši kejp tō, gde so že

nje je že tistoga lüstva, steri so na kejpji. Starejši pa moji vrstniki pomalek že vse tapomirajo. Vejš, kelkokrat si tak

Aranka s padaškinjov

vse trge mlajši poslikani, gda so mali bili.

»Tau je te bilau, gda je menša hči dve leti stara bila, pa vse tri smo dali dolavzeti, na srejdni z edno tortov.«

- Mena se te kejp najbola vidi, gde so so tri ženske s posancami v rokej dolavzete.

»Tau je pri nas bilau, gda smo dvejstaukilsko šiško (svinjau)

mislim, ka tauga nega, tistoga nega. Zdaj že nikam ne moreš titi, prvin smo k sausedi šli, po meši ali po večernici smo se srečali pa smo malo v krčmau šli pripovedjat. Vsigdar smo eden drugomi prajli, ka poj, pa nika spidjemo. Zdaj tašo že nega.

Karči Holec

Prvi kejp o Aranki se je napravo v šauli, sedi prva s prave

se je od tauga nej redo kejp.

- Tetica Aranka, spodkar v škatūli sem najšo eden fejš stari kejp, gde sta dve ženske, na srejdni pa eden moški sedi, sto so tau?

»Tau sta oča pa mati, vejn malo prva so redli te kejp, kak so moja mati mrla, gda so šesttresti lejt stari bili. Drūga ženka je pa od matare padaškinja, Čer iz Slovenske vesi.«

- Gde se je te kejp redo, ka na tašom lejpom stauci sedijo vaš oča?

»Buma, dja sem tau že tō dostakrat gledala, zaman pravi-

Z možaum pa hčerdjav

pov mate iz tisti časov, gda ste mali bili?

»Müva taši kejp, gda sva se ženila, sva nej mejla, zato ka

KDOR IMA CVETLICE RAD/STO MA RAUŽE RAD...

DOM PRIJETNEGA POČUTJA

V mesecu decembru vse več časa preživimo v notranjih prostorih, zato sobne rastline prinašajo v prostor življe-

in dom ne zadiha. Zelenje za vaš dom je treba izbirati posebej preudarno. Odnosite rastlino v službo in opazili

Pozimi smo zaradi slabšega zračenja velikokrat izpostavljeni škodljivim snovem, ki se kopičijo v zaprtih prostorih. S skrbno izbiro sobnih rastlin lahko v prostoru na povsem naraven način bistveno izboljšamo zrak in s

helix (bršljan, Dracaena marginata (zmajevec), Spathiphyllum (spatifil). Glavno vlogo pri izmenjavi plinov imajo zeleni listi, a nanje sede prah in zapre listne pore ter s tem otežuje normalno dihanje rastlin.

odda do 90% sprejete vode za zalivanje. Cvetočice različice za boljši zrak so krizanteme in gerbere, ki v prostor ne vnašajo samo barve, temveč iz zraka filtrirajo škodljive snovi. Drugače je pri rezanem cvetju, kjer se plini, ki jih iz zraka sprejmejo listi, filtrirajo v koreninah in zato rezano cvetje nima enakega čistilnega učinka kot lončnice.

SPALNICA

Kdor meni, da rože v njej nimajo kaj iskati, se moti. Treba je le upoštevati nekaj pravil, saj lahko zaradi težkega vonja začne boleti glava. Misliti moramo tudi na to, da rastline s svojo listno maso dodatno sprejemajo prah. Zelenje lahko koristi tudi ponoči. So namreč dobri osvježilci zraka, učinkujejo pa tudi izredno pomirjevalno in naredijo prostor prijetnejši.

NAMIG

Da rastlini povrnemo naraven in zdrav lesk, uporabimo razpršilec z mlačno vodo in z njim odpremo listne pore in preprečimo usedanje prahu.

Ob božično novoletnih praznikih se osrečimo z vedno aktualno božično zvezdo.

tem naše življenjske razmere. Rastline zmanjšujejo koncentracijo škodljivih plinov, kot so formaldehid, benzen, ogljikov dioksid in ogljikov monoksid, pa tudi drugih kemičnih snovi, ko se sproščajo iz različnih praškov, tekočih čistil, topil in vlaken v tekstilu, lesu in izolacijskih materialih. Nekatere sobne rastline zmanjšujejo tudi količino glivic in bakterij ter odstranjujejo cigaretni dim iz zraka. S poskusi je dokazano, da lahko ena sama večja in lepo razvita rastlina očisti približno devet kvadratnih metrov prostora.

Prah, ki se useda, moramo z rastlin odstranjevati. Najprej z vlažno krpo, nato pa zgornjo stran enakomerno

Sanseverija ali taščin jezik ali indijansko pero. Ta oblika taščinega jezika je v modernejši verziji.

nje in svežino, nekatere pa imajo še dodatno dobro lastnost, in sicer očistijo zrak. Razmišljate o ustrezni bla-

boste razliko v njej. Navadno si delovno mesto poosebimo le z lončkom za kavo, zakaj ne bi poskusili še z rastli-

Bršljan je odličan za odstranjevanje tobačnega dima. Najbolj uspeva bolj na hladnem prostoru.

zini za kavč in vneto iščete dekoracijo za dnevno sobo. Na koncu izberete neko rastlinje, še vedno pa se vam zdi, da se stvari ne ujemajo

njem? Če hočete izboljšati ozračje v prostoru, morate paziti le na to, da najdete pravo rastlino za posamezen prostor.

NAJBOLJŠE ČISTILKE

Rastline so pri odstranjevanju določenih škodljivih snovi različno učinkovite. Najbolje odstranjujejo Philodendron (drevoljub), Clophytum comosum (zeleničica), Scindapsus aureus (mavrina), Sanseveria (taščin jezik) in Chamadorea (gorska palma). Tobačni dim odstranjujejo: Hedera

poškropimo iz razdalje približno trideset centimetrov. Uporabimo razpršilec, saj z njim preprečimo usedanje prahu, rastlini pa povrnemo naraven zdrav lesk. Škropljenje je treba ponoviti po dveh tednih.

DNEVNA SOBA

Za dnevno sobo so idealne tiste rastline, ki zvišujejo vlažnost zraka. To velja posebno za tropsko rastlinje, ki

V mesecu decembru, če ne zmrzuje, lahko še opravite nekaj del, obrežete vinsko trto, grme in drevesa, posadite čebulnice.

Ob koncu leta pa vam želim, DA IMATE CVETJE ŠE NAPREJ RADI, SAJ NAS POMIRJA, KO SMO ŽALOSTNI, IN OSREČI, KO SMO VESELI.

Besedilo in fotografije:

Olga Varga

in svetovni splet

V PRIPOVEJSTAJ VSIKDAR VRLE NAJBOLE ZOPODIJO

Leta 2017 je Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota dobila priznanje za najboljši projekt splošni knjižnic v cejlj Sloveniji. Pred tistim so sobočke knjižničarke/pravličarke že večkrat prišle v Porabje, ka bi vküper z Zvezo Slovencev na Madžarskem držale večere z imenom »Obujamo dediščino«, na šteraj je zvün Sobočank vsikdar nekak s Porabja tö pripovejdo.

Letos 10. decembra so 6. takšo srečanje organizerali v kulturnom domi na Verici, gde je navzauče oprvim pozdravila predsednica Slovenske zveze *Andrea Kovács*. Kak je nazajponila, so inda v porabski vesnicaj med lüpanjom koškic vsikdar pripovedjali o tom, kak je prva bilau. Če rejsan je toga vsikdar menje, so stare pripo-

»Zrejlo je žito«, štero je s svoji gosli vöpozvala mlada talentka *Anabela Žurman*, je začnila pripovejdati *Metka Celec*. Una

Metka Celec pripovejda o čednom Ciganji zbranim v kulturnom domi na Verici

je že duga lejta pravličarka, zdaj si je odebrala porabsko pripovejst »Kak je Ciganj zavca odavo« s knjig *Karela Kraj-*

ra staupi v 3. klas na ednoj nauvoj osnauvnoj šauli. Če rejsan je ravnatel lübeznivi do nje, mala Inka samo töoma gleda,

vej pa žmetno guči slovenski. Mladost je preživela pri stari starišaj, šteriva sta go samo domanjoga vogrskoga gezika

materé trgé bratke - s trejmi krajcari - dejo po svejti. Na pauti starejšiva dva najmlajšoga prejkstrausita s slejdnjimi falatami krüja pa eške oči ma vövteteknejo. Slejpi pojep vnoči čuje pripovejdati tri kovrane, šteri ovadijo, ka rosa na ivanovo nauč vrači oči. Najmlajši brat si rejsan muje oči, začne videti, malo rose pa spravi v eden glažek. Po pauti dá nazaj pogled ednoj müši, ednoma zavci pa ednoma krti, šteri ma obečajo pomauč. Vu veukom varaši se pripravljajo, ka njegviva starejšiva brata obejsijo - najmlajši brat s pomočajav stvarinski padašov rejši badva. Če rejsan ga tistiva v stüdenec ličita, čüdovitno vöpride, s svojov rosov pa ozdravi kralično tistoga rosaga tö. Kak največ pripovejsti, se ta tö konča z gostüvanjom,

klauv sunčne žarke v ižo meté. Pojep najde tri norce - zatok se ta pripovejst tö z zdavanjom konča, Baug pa deteti ime tö dá. V drügoj, kračišoj pravlici v Čöpenca pride eden pautnik, šteri se graubo čüdiva, ka na stoli v künji müši pa podgane lejčejo. Za dobre peneze domanjima prinesé ednoga mačka, gazda pa ga pozabi pitati, ka ta stvar zvün müši gej. »Konje pa lidi,« vert naaupek razmi valas, zaman pa škéta domanjiva mačko v zaprejtom rami gorvužgati, ta vujde skaus okno ino dva norca v smrti spravi.

Slejdnjo pripovejst je pravličarka *Vesna Radovanovič* že pred več kak desetimi lejtami tapravla tedešnjoma avstrijskoma predsedniki *Heinzi Fischeri* ino slovenskima predsednikoma *Milani Kučani pa Danili Türki*. Štorija guči od ednoga krala Jonaša, šteri se je rad poveličavo v Bogá. Gda je vu vročini odišo v kaupanco, ma je eden srmak vkradno svetešnji gvant ino se v njem na grad povrno kak lažni krau. Zapovödo je, ka nikšoga srmaka ne smejo nutspistiti. Gda je Jonaš v raztrgani lačaj domau prišo, ga je kralica nej spoznala, zaman ma je njegvi ftič na ramo seu ino zaman ma je pesk nogej prileto. Eške plebanoš ga je komaj spozno, gda ga je spovödo. Jonaši se je končno prišikalo priti nazaj na tronuš, te pa je tisti starček na njegovom mesti ovado, ka je un njegvi angeu čüvar, šteroga je Baug poslo. Od tistoga mau se je Jonaš več nikdar nej poveličavo, njegve dveri pa so bile vsikdar oprejte pred srmakami.

Med programom so se leko navzauči dosta smedjali, depa dobili so en par dobri tanačov za svoj žitek tö. Serijo pravlični večerov »Obujamo dediščino« škéta soorganizatorke eške dale pelati, vej pa pripovejsti nücamo tisti tö, šteri smo več samo po srci pa düši mlajši.

-dm-

Foto: K. Holec

Od Ane Sušec smo zvödali, ka se dobro z dobrim poplača

vejsti k sreči zbrane v knjigaj ino je leko eške dale damo nauvim generacijam, je povödala predsednica ino pozdravila slovensko generalno konzulko *Metko Lajnsček* ino predsednika DSS *Karela Holeca*. Direktorica sobočke knjižnice *Klaudija Šek Škafar* se je tö poklonila lübitelom lejpi reči pa želejla, aj jim čalarija pripovejsti z mlašeči lejt tazazené brige.

Po prekmurskoj melodiji pesmi

Ciganji tanačiva, aj na sodniji na vsakšo pitanje samo »krk« guči. Zavolo toga ga zglasijo za nauroga, depa tretji fiškališ tö gorplača, gda začne od Ciganja lon za dober tanač terdjati: ov ma tö nika drügoga ne povej, samo »krk«.

V knjižnoj slovenskoj rejči je dvej svojivi kračišivi spominskivi pisanji gorštela *Irena Šrajner* z Nemčavev. V prvoy z imenom »Slobaud od mlašeči lejt« pripovejda o dekličini, šte-

Pravličari, goslarka in organizatorke so držali eden lejpi večer s pripovejstami

navčila, depa svoje stare šaule brezi pravi padašic se tö samo žalostno spomina. Babica je čemerna, gda Inko njena mati v nauvo šaulo pela, depa na konci deklčina donk z ležejšim srom odide v Soboto, vej pa leko gda koli gorpoiške stare stariše na vési. Drüga novela Irene Šrajner je bila edna bole lirična pripovejst o ednom zranki, gda se je mala dekla z dejdekom na kaulaj pelala na tranik. Vküper sta gledala v začetek dneva, gda je luft deno po küšüvanji sunca ino komance.

Od *Ane Sušec* smo čüli edno dugo pa lejpo pripovejst v prekmurskoj rejči z imenom »Slejpi bratec«. V njej po smrti

štero je trpelo tresti dni pa tresti noči.

Od Porabski Slovencev je *Dušan Mukič* tapravo dvej kračišivi pravlici, šterivi je z magnetofonom na Gorenjom Siniki leta 1970 gorvzeu ljubljanski etnolog *Milko Matičetov*. V prvoy mati, oča ino či djaučejo pri stüdenci, ka ne morejo gorpriti, ka aj ime deteta od deklčine bau - vej pa že vsakšo ime gazdo má. Pojep, šteri za tauv deklov odi, se zatok napauti po svejti, ka bi najšo eške tri takše norce. Tau se ma posreči tö: eden starček z rešedov vodau s potoka v süji stüdenec nosi, edna dekla šké z vilami oreje gorpobrati, edna mati pa z me-

Gospodična

Gnauk je v ednom kraljestvi stau eden sploj lejpi pa veuki grad. Gospodar grada je pelo svojo gospau k okni ino gi pravo:

»Boj vesela, vej je pa cejla krajina, štero od tec vidiš, od Bogá pa od naja.«

Gospa je velejla:

»Dobro vej, ka je vse tau od Bogá pa od naja, donk ne morem biti vesela. Moli-la sem doma, ojdla po Boži potaj, depa Baug je nej sto posluniti naja zelenje ino nam podariti čér ali siná. Ge sem zdaj že stara gratala ino čütim, ka pomalek nevarno zbetežujem.«

Za en malo je gospa rejsan dojlegla ino sedem lejt pa sedem mejsecov ležala. Vsi erični padarge so go ojdli vračit, eden pa go je nej mogo ozdraviti.

Gospa je skaus okno poglednila na zeleni bregj ino velejla:

»Nika mi guči, ka bi bila gvüšno srečna, če bi se malo špancerála po naši prelejpj bregaj.«

Gospaud gi je žalosten valas dau:

»Prelüba moja sirauta, kak bi se špancerála po naši bregaj, če pa se sama eške v posteli ne moreš obrnauti!«

Te je na grad prišo eden stari góbavi kaudiš. Lapci so

začnili kričati:

»Brž se spakivaj od tec, ka bi naša betežna gospa nej gobe od té dobili!«

Gospa pa se je zglasila:

liki bi odišo dale, se je prelejp po zavalo dobroj gospej ino velo:

»Ge vam samo edno prausno korenjé leko dam. Raslo

je naprejspisano. Betežniki ležejši baude beteg, neka-koma za vsikdar, drügoma najmenje za sedem lejt. Tau korenjé vam mauč dá, če de vas vaula, se eške gnes leko déte špancerát na vaše lejpe bregé.«

Gospa je kauštala korenjé, zdrava na nogé skaučila ino odišla v lejpe bregé. Prišla je do ednoga stüdenca ino zagrabila vodau. Posanca je črna gratala.

Gospa je vövedjala čemerasto vodau ino dale staučila. Prišla je do drügoga stüdenca ino pá zagrabila vodau. Posanca je krvava gratala. Gospa je vövedjala zakunjeno vodau ino dale staučila. Prišla je do tretjoga stüdenca ino od slejdnjim zagrabilavodau.

Posanca je začnila svejtiti pa cvesti. Na vodej sta se naredila redeči klinčec pa bejla lelaja. Gospa je pila s té vodé, štera se gi je vidla bole slatka od medú ino od žmetnoga vina. Spila je prvo posanco, včasik se je čütila bole zdrava kak liki je bila pred betegom. Spila je drügo posanco, včasik je čütila več moči kak liki pred nevolov. Spila je tretjo posanco, včasik se je čütila mlajša, kak liki je bila te, gda je s svojim gospaudom

pred oltar staučila.

Posanco je v zeleno travo djala, gorzosükala rokave ino si mujla roké pa obraz. Rauke so ji gratale bejle kak snejg, lica pa redeča kak mak na pauli. V vodej je sama vidla, ka gi je Baug povrno cejlo lépoto prve mladosti. Po pauti domau je veselo skakala pa spejvala.

Gospaud je stau pri dveraj ino pito slüžabnico, ali vej, što je tá čüdivitna gospodična, štera prauti gradi stapa. Gospa je čüla té rejči, začnila obimati gospauda ino ma pravla:

»Ka me tak špajsko gledaš, kak liki bi nej pozno svojo gospau? Vej sem pa znala, ka gvüšno srečo najdem, če mo se špancerála po naši lejpi bregaj. Zdaj pa mi nika guči, ka nama Baug eške sinauve pa čére tö podari.«

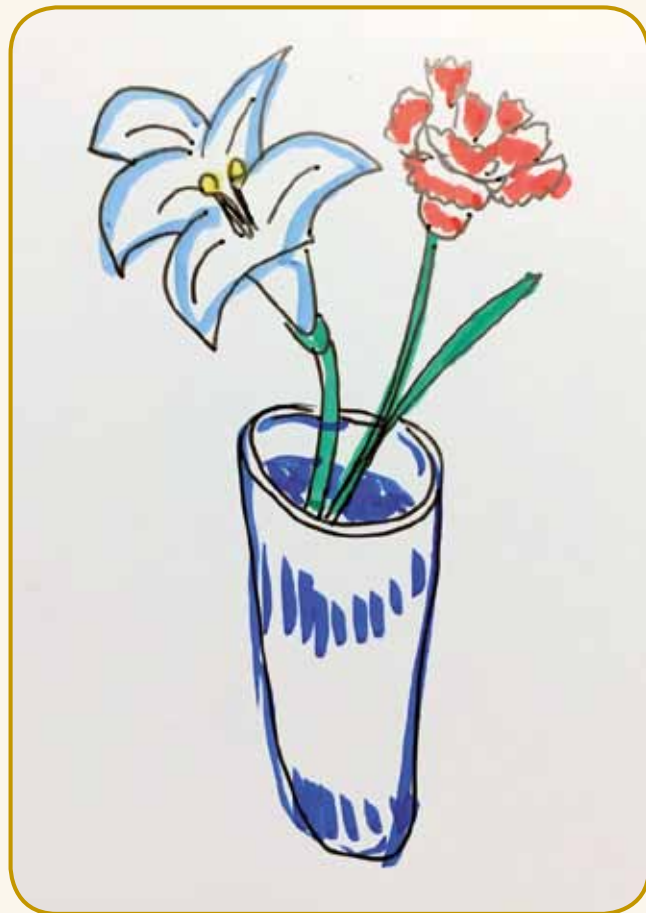
Gospaud je od samoga velseldja nej znau, ka bi včino. Napravo je eden veuki mau, na šteroga je pazvo svoje pavre tö. Srmacke so telko geli pa pili, ka so ništerni eške zdaj siti pa pidjani.

Čisti stüdenec, šteri je gradsko gospau mlado napravo, se v njeni spomin eške gnesnedén zové »Gospodična«.

Na domanjo rejč obrno:

-dm-

Ilustracija: -mkm-

»Ne ženite srmaka kraj od iže. Ali ne vejte, ka so srmacke Boži prijateli ino naši zagovorniki pri Baugi? Dajte ma pečenje pa vino ino ma nalečite gospočko postelo.«

Kaudiš se je na gradi najo, napiu pa naspo. Prva kak

je sedemdesét ino sedem klatov pod zemlauv. Do tega mau je vsikšoma pomagalo, što koli si ga je na tejló privezo. Zdravoma mauč dá, ka ga niške ne more dojobladati. Če koga smrt pridiše, zavolo njega tri dni duže živé, kak liki ma

Adventni koncert monoštrskih zborov

15. decembra je Monoštrsko pevsko društvo v sodelovanju s Kulturnim društvom Pannon kapu pripravilo adventni koncert, na katerega je povabilo vse zbore, ki delujejo na območju Mestne občine Monošter. Tokratni koncert je bil v gledališki dvorani, saj notranjost cerkve, kjer se je prejšnja leta odvijal koncert, restavrirajo.

Vabilu se je odzvalo sedem zborov in pevskih skupin, med njimi dva narodnostna. Nemške ljudske pevke iz Rábfázesa so ob spremljavi harmonike zapele dve božični, največji aplavz pa so požele za pesem, pri kateri je solo pel njihov najmlajši član, kakih osem let star fantek. Komorni pevski zbor Zveze Slovencev je pod vodstvom Tomaža Kuharja zapel štiri pesmi (Poslušajte vsi ljudje, Mozart: Ave verum corpus, Anton Martin Slomšek-T. Kuhar: Svetlo sonce in srednjeveški napev Praetorius-Vito Primožič: Cvet je vzbrstel prelepi) in je za svoj zbrani nastop prejel veliko pohval.

Na koncertu so predstavili tudi nove kostume Mešanega pevskega zbora Monošter, ki so jih dali šivati na Erdeljskem v Romuniji, sredstva zanje je društvo dobilo preko natečaja.

Koncerta sta se udeležila tudi monoštrska duhovnika, župnik Imre Bodorkós in kaplan Csaba Kaszás.

MS

Dvej sirauti

Gnauk je živo eden dovec, šteroga prva žena je dvej sirauti za sebov njala, ednoga pojbiča pa edno dekličino. Dovec je nej mogo sam vertivati, zatok se je od drugim oženo. Druga žena pa je bila čemerastoga srcá. Mejla je edno svojo čér, štero je ljubila pa brclala, dvej sirauti pa je mantrala. Badva je šimfala pri možej ino ma končno zapovödala, aj jiva od iže tazazené. Če nej, te una dé od daumi.

Mauž je bole poslušo ženo kak liki svojo očinsko srce. En den je primlo sirauti ino jiva pelo v lejs. Srejdi gauške je zaküro odjen ino mlajšoma pravo, aj počakata, ka drva naberé, pa se te prej povrnéjo domau. Oča je odišo ino mlajša samiva na srejdi lesa njau, sam pa se je po drugoj pauti povrno domau. Tam je pripovejdo ženi, kak je na njé vzeu sirauti ino kak jiva je v divdjoj samoči njau.

Depa eške med tejm pripovedanjem so se oprle dveri ino v ižo sta staupila bratček pa sestrica.

Mačija se je eške bole čemerila nad mlajšoma. Pá je zapovödala možej, aj jiva spravi od iže. Oča je obečo svojoma sinej pa čeri, ka dejo črešnje trgat. Mauž jiva je pelo v lejs do edne črešnje ino jima pravo, aj splez dita na drejvo. Gda sta mlajša vrkaj bila, je oča velo:

»Skrb mejta, ka ne spadneta nakle. Čakajta, zvežem vaja k stebli, ka ta bole varniva!« Rejsan je splezdo na drejvo ino zvezo mlajša k stebli, te pa se spüsto nakle ino se brž povrno domau.

Srmaka mlajša sta zvala na pomauč, depa niške jiva je nej čüu. Pojbi pa je na pamet prišlo, ka má naužic v žepki. Nut je segno ino vkraj odrezó svoje vauže. Te je rejšo eške sestro ino badva sta splezdi-

la z drejve ino odišla dale po lesej. Nej sta se več pokisila oditi domau, vej sta se pa bodjala, ka jima eške üše bau. Prišla sta do križpautja ino se zgučala, ka deta po svejti za krüjom ino srečov. Slobaud sta vzela, pojbič je odišo na lejvo, dekličina pa na pravo.

Mala dekla je cejli mili den

ojdla, depa edne žive düše pa ednoga človečoga rama je nej vidla. Eške samo kesnau večer je prišla do edne lejpe iže na srejdi ednoga zelenoga tranka. Staupila je v ram ino tam najšla edno staro žensko. Prosila go je, aj go k sebi vzeme, ka bi pri njej delala pa služila. Mati so go rade vaule vzeli ino pravli:

»Vzemem te, samo če me boš lepau baugala ino včini la vse, ka ti zapovej. Če boš flajsna, ti bom küpüvala najlepše gvante ino ti plačala, ka si boš zaslužila.«

Dekličina gi je obečala, ka de vrla pa flajsna.

Tak je sirauta ostala pri ženski. Rada je delala, baugala je, zatok so gi mati küpüvali lejpe gvante pa eške dosta kaj drugoga tö.

Minaulo je edno leto, prišo je slejden den službe. Te so mati mladoj dekli zapovödali, aj vküpzameté edenajset

sob ino aj tam zbríše praj. V dvanajseto sobo pa so gi dozapovödali nutstaupiti. Dekličina je scistila edenajset sob, depa gratala je najgir, ka bi leko bilau v dvanajstoj. Vujala je pa premišlavalá, končno pa je donk oprla dveri v tau sobo. Ka pa je tam vidla? Marija je Jezoší nogé mujvala.

Te je gorstanila vertinja, štera je bila sama Mati Boža ino dekličini velejla:

»Nej si me baugala. Depa če rejsan si grej napravila, ne vzemem ti plačo vkraj. Moreš pa oditi od tec, vej pa tü več ne smejš ostati.«

Dekličina je zaman djaukala pa prosila. Mati so gi dali gvante pa plačo ino dekla je mogla vkrajtiti.

Sirauta se je povrnaula domau, gde je komaut živejla. Mejla pa je edno veuko brigo, spitavala je po brati ino ga končno najšla.

S križpautja je brat üšo po svejti ino prišo do ednoga grofa, pri šterom je staupo v službo. Gda ga je sestra najšla, po tistom ma je večkrat pisala ino ma gnauk poslala eden kejp o sebi tö.

Brat je skriu kejp od sestree v svoj klabük ino vsikdar, gda ga je zdigno ino zagledno kejp, se je začno nemili djau-

kati. Grof je tau na pamet vzeu ino ga pito, zakoj tak na gausti djauče. Mladenič ma je od začetka vse raztomačo, kak sta s sestrov čemerasto mačijó pa brezsrčnoga očó mela, pa eške kejp v klabüki ma je pokazó. Grof je kejp gledó ino ga dau svojoma sinej, mladoma grofiči tö, ka bi deklo un tö pogledno. Eden je nej mogo dati valati, ka takša lejpa dekla geste. Brž sta zapovödala lapcom, aj nutvprežejo najbaukše konje ino go pripelajo. Brat je gor v kočüj seu ino se odpelo po sestro.

Prišo je domau, gde sta se küšnila med skuzami pa djojom. Pripovedjala sta si, kak se jima je do tega mau godilo. Te je brat ovado, ka ma je grof velo ino zakoj ga je domau poslo. Povödo je sestri, ka go želej grofič za ženo meti ino go proso, aj se brž nalečé, ka deta na grad. Gda sta brat pa sestra slobaud vzela od očinoga rama, jiva je čemerasta mačija prosila, aj vzemeta njeno čér tö s sebov. Badva sta bila zadovolniva s tejm ino tak so se vsi trgé napautili prauti gradi.

Pelali so se po poštiji ino prišli do ednoga šürkoga potoka. Gda so prišli do mostá, je či od mačije poglednila v vodau ino pravla svojoj pausestri:

»Gledaj, kak veuka riba plava po vodej!«

Pausestra se je dojpötü lila s kočüja, te pa go je či od mačije primlila ino ličila v valauve.

Kočüj je dale dročko. Mačije či je bila vesela ino zadovolna, ka se gi je vse tak posrečilo, kak go je mati navčila. Komaj je čakala vöro, gda pride na grad. Mejla je veuko vüpanje, ka go grofič za ženo vzeme.

Kočüj se je stavo pred gra-

dom. Prišo je grof ino pito brata, ali je pripelo svojo lejpo sestro. Te je s kočüja staupila grda či od mačije ino grof je čemerno pito:

»Ka je tau tvoja lejpa sestra?« Brat ma je dau valas:

»Nej, tau je samo njena pausestra. Moja prava sestra je eške na kočüji.«

Depa prave sestree je nindrik nej bilau.

Grof se je strašanjško razčemeriu. Brž je zapovödo svojim služabnikom, aj brata zgrabijo pa ga zapréjo v vauzo, grdo či od mačije pa je tazagnau domau. V kmičnoj vauzi je brat zdihavo ino žalüvo, nej nad sebov, liki nad lüblénov sestrov. Te se je skaus lüknjo nutpotegnila edna kača, štera ma je pravla:

»Prosi stražara, aj te vö z vauze pisti. Idi k potoki - tam je tvoja sestra. Vrejži tri vrbove šibe ino vdardjaj ž njimi po vodej tačas, ka sestra vö ne pride.«

Mladenec je včino, ka ma je tanačivala kača.

Gda ma je stražar pá gesti prineso, ma je pravo, aj prosi grofa, ka ga za en cajt vöpisti, vej pa more nika mujs tabrediti. Grof je dau valati, ka ma mladenec ne vujde. Spüsto ga je z vauze ino ma velo, aj brž svoje tanapravi. Mladenec se je paščo k mausti na potoki. Tam je vrezó tri vrbove šibe ino ž njimi vdardjo po vodej. Gda je od tretjim vdaro, se je s potoka zdignila sestra, štera je bila eške dosta lepša kak prva. Brat go je pelo pred grofa, vsi so radi bili, gda je prišla. Grofič je lejpo sirauto za ženo vzeu, njeni brat pa je dosta bogastva daubo. Od tistoga mau sta badva srečno živela ino sta več nej mela brige za vsakdenešnji krü.

Na domanjó rejč obrno:

-dm-

Ilustracija: -mkm-

BITI GOSPAUD NA VOGRSKOM

Kelko lüdi je živel v Vogrskom kraljestvi na začetki 16. stoletja, je vrnau tak žmetno povödati, kak numero lüdi v cajti kralov z Árpádove držine. Čednjaki računajo, ka palajfi med 2,5 ino 5,5 miljauni, ka je nindrik na srejdí med evropskimi rosagami. Če je Francuska mejla 15, Nemčija 12, Španjolska pa

krau samo tisti, šteroga je s Svetov kronov v Székesfehérvári okrono esztergomski nadpüšpek. Dugo cajta se je največ štela »krv« bodaučoga krala: v prvi trej stolestjaj je vsikši vladar prišo z Árpádovoga roda. Gda je ta držina vömrila, so začnili nauvoga krala odeberati oprvim baronge, sledik

dvauri je rado po lesej djajalo, najbole na djelena, srno, zavca pa divdjo svinjau, na kraleski obödaj so največkrat mesau geli. Doj je spisano, ka je dau krau Žigmond gnauk ednoma visikoma gosti na stole prines-ti edno tele, štiri pujčke, dve birki, ednoga kokauta, dvana-jset kokauši, osemdvajsti piškencov pa dvestau djajec. V drugoj polovici 15. stoletja so velikaši samo naužce pa žlice nücali, vilice je s sebov prinesla Matjaša žena *Beatrix* s Taljanskoga. Cuj k mesej so gospaudge najraj bejlo vino s sremske krajine pili. O dosta vogrski kralaj so dojspisali, ka so pri piti nej poznali mero. Na Matjaša dvauri so natakali dvaje fele pivo tö, z gečmena pa medü.

Kabi vse bole veselo bilau, so na kralovom dvauri držali viteške turnire (lovagi tornák). Vitezge so sejdli na mali konjaj, nosili okinčane gvante ino se pikali s kratkimi kopjami. V večerni vöraj so se radi špilali z labdov, kockami pa šakom. Prvi prejdjen vinešnje politike pa sodačije ino najveški birauv v rosagi je biu - v teoriji - krau, samo un je leko porce tö nuptobero. V istini pa je mogo vsikdar bole popüščati veukim gospaudom: nemešnjaki so dali samo 4-5 procentov cejloga lüstva, na konci 15. stoletja pa so v rokaj držali že 70 procentov vsej grüntov. Med njimi so tö bili veuki razložki, vküpno jim je bilau samo tau, ka so mogli v bojno titi pa jim je nej trbölo porce plačüvati. Najvišiša elita kraljestva je bilau tisti 40-50 držin, od štiri člani so meli funkcije na kraleskom dvauri, ali pa so bili bani ali žipange. Pomalek so gratali dvaje fele baronge: eni so tau bili po svojoj službi, drugi pa že po svojom rodi. Ništerne baronske držine so najvišise funkcije v rosagi držale duga desetletjja.

Ta nauva družbena skupina je mejla nauvi življenjski štíluš. Nej so se več na kraleskom

dvauri zdržavali, liki bole na svojom grünti, šteroga so samo v bojni zapüstili ali gda so šli na kraleski tanač ali državni djilejš. Mesto gradov v bregaj so živeli v komaut dvorcaj (kastély) po vesnicaj, štéri so bili napravljeni po minti kraleski palač - kelko so jim penezge dopüstili. Po návadi so meli edno dnevno sobo, edno spalnico pa edno sobo za goste, vse té iže pa so kürili z veu-

prejkdavali z roda v rod. Tak je grato eden zaprejtí kraug, v šteroga je prausen človek samo tak leko nutprišo, če ma je krau grünto za dar dau ali če se je dobro oženo.

Od mali nemešnjakov je bilau kauli 200-300 držin, štere so mele več stau paverski parcel ino na leto zaslužile več kak gezero forintov; srejdjna skupina je dobila na leto par stau forintov; najbole prausni pa

Na gradi nad Visegrádom eden panoptikum nutpokaže, ka so na stoli meli vogrski, češki pa polski krau leta 1335

7 miljaunov lüstva, je bilau dosta rosagov z menje lidami kak na Vogrskom tö: tau so bile Polska, England, Avstrija, Češka, Portugalska, ka ne gučimo od skandinavski rosagov. Tistoga ipa je sploj dosta detet mrlau ino lidgé so kračiše živeli. Ništerne »špitale« so že bile pri klauštraj, depa lüstvo so zvekšoga samo z rezanjom, dietov pa kaupanjom vračili. Baratke so pauvali zelišča za vrastvo, najbole pa so vsi računali na Božo pomauč. Veuka nevarnost sta bili küga pa gobavost tö, depa donk menjša kak v Zahodnoj Evropi.

Lüstvo je trauje fele bilau: edni so se vojskovali, drugi molili, tretji pa delali. Med sodakami so bili baronge, srejdnji pa mali nemešnjaki; med dühovniki püšpecke, dekani pa veški popevge; med prausnim lüstvom pa varaški majstri, bautoške pa pavri. V vsakšoj skupini je bilau dosta razložka.

Na vreji hierarhije je stau krau, šteroga so kronali pa mazilili (felkenték) ino tak pokazali, ka ga je za voditela rosaga odebro Baug. Od 14. stoletja dale so tak držali, ka je leko vogrski

pa stanovi (rendek) - kak prvi je na vogrski tronuš tak prišo krau *Žigmond*. Če je vladar eške nej vözraščeni biu, so mesto njega odlaučali mati ali druga žlata, v petstau lejtaj pa se je samo gnauk zgaudilo, ka je v rosagi nej krau, liki eden guverner prejdjen biu - tau pa *János Hunyadi*.

Do začetka 14. stoletja so se krali samo malo na svojom sedeži (v Esztergomi ali Székesfehérvári) zdržavali - dostakrat so bojne pelali, gda pa je mér biu, so se z ednoga svojoga dvaura na drugoga pakivali. Gda so Arpadoviči vömrli, je sedež kralov grato oprvim Visegrád, sledik pa Buda.

Prvi krali so živeli v ednom malom kamenom rami s par sobami, kisnej v časi *Lajoša Velikoga*, Žigmonda pa *Matjaša* pa so začnili zidati veuke ino lejpe palače na več štaukov. Do tistoga mau so okna mela samo govensko kaužo prejk, od 14. stoletja dale pa so začnili nücati farbano glažojno. Svejtíli so s svejčami, štere so postavlali v srebrene pa kuferne svejčnike.

Gospočko lüstvo na kralovom

Simbol Vogrskoga rosaga je Sveta krona, štéra má vekšo mauč od samoga krala (Szent Korona-tan)

kimi kaminami (kandallók). Držali so dosta služabnikov, depa meli so svojoga dühovnika, goslara, padara pa škonika tö. Sploj dosta so djajali, geli so dvakrat na den, en malo pred podnevom ino kesnau zadvečerka. Tihinski pautniki so se čüdivali, kelko vina leko spigéjo vogrski velikaši. »Tü je nej špot, če si pijen,« je dojspiso eden Taljan, rimski pápa *Pij II.* pa je biu gvüšen, ka Madžari pa Čehi tupasti grtújejo od alkohola. Vekši tau baronov je nej znau šteti pa pisati, vej se jim je tau vnaužalo, tau delo so prejkdavali pisarom dijakom. Tistoga ipa je bilau na Vogrskom 140-150 gezero mali nemešnjakov, štéri so meli svoje grünto, porce pa jim je nej trbölo plačüvati. Če rejsan so za svojoga gospodara pripoznali samo krala, v praksi so služili bližanjim baronom. Kak so tistoga reda dojspisali, »so trnok agresivni, gda pa je mér, eden drugoga robi-jo«. Svoj grünt so nej smeli odati, nemešnjaško ime pa so

so meli menje kak stau forintov lona. Depa takši srmački nemešnjaki so tö bili, štéri so samo edno parcelo meli, pa so eške tisto sami pauvali. Donk so se vsi leko spravljali s politikov.

Bogatejši so živeli v kurijaj, štere so bile napravljene skoro kak dvorci, veški nemešnjaki pa so meli prausne rame z lesá, kamla ali cügla. Najvekša nevarnost za nji je bilau, če se je oči eden sin nej naraudo, vej je pa leko držina tak vömrila pa zgübila grünt. Depa tau je tö nevarno bilau, če je oča več sinuauv emo, vej je pa leko grünt tak na menjše falate razspadno. Zavolo toga so ništerne pojbe dali za dühovnike, dosta držin pa je mejlo samo ednoga siná.

Donk so se parcele drobile ino tak so pomalek gratale dvaje fele vési: vesnice mali nemešnjakov z malimi grünti; ino vesnice, v šteraj so tlačani (jobbágyok) pauvali na grünti velikašov.

-dm-

Zgodbe vogerszkoga králesztva - 16.

SREJDI VSAKŠOGA VARAŠA PA VESNICE STOGI CERKEV

Med duhovniki na Vogrskom je v srejdnom vöki ranč tak dosta gospodarskoga, socialnoga pa političnoga razločka bilau kak med velikaši. Glavni cerkveni voditelji so bili: nadpüšpeka v Esztergomi pa Kalocsi, dvanajset vogrski pa dva rovačkiva püšpeka ino prepošt v Székesfehérvári. Té so dosta delali za diplomacijo rosaga, vej so pa bili vönavčeni lidgé

kaplani cujvzeli od svoji plebanošov. Duhovniška slüžba je nej samo mladim nemešnjakom, liki varašanskim pa paverskim pojgom tö ponüjala mogaučnost za baukši žitek. Tretja veuka skupina madžarske družbe so bili »delavci«, tau je 95 procentov cejloga lüstva v kralestvi. Najvekši tau se je spravlo s paverstvom, depa vsikdar več je bilau roko-

včiti, dojšlo je, če so meli dobre poznanca, fajno blago ino so znali računati. Po varašaj so najbolje srmački bili lapci pa lapice, šteri so vküper s kaudišami dali 50-60 procentov cejloga lüstva.

Na srejdi varaša je biu plac za senje, gde so bautoške vsefelé odavali. Z varaške iže so vse na znanje davali, kauli nje so stale eške varaška šaula, špitale, kaupanca ino cerkev, v törmi štere je od konca 14. stuletja dale tiktakala mehanična vöra. Mesta so inda nej sploj ovaška bila od vesnic: vleti so bile poštijie prašne, v geseni blatne. Prauti konci srejdnojga vöka so na nji začnili dojdevti deske ali kamle. Čisto vodau so djemali s stüdenov na križpautjaj, posvejtov na ulici je nej bilau.

Zvün slobaudni kraleski varašov so poznali eške »trge« (mezövárosok). Takši je bilau na Vogrskom pred bitkov pri Mohači kauli petstau, vsikši s 500-2500 lidami. Tam so tö leko držali senja, zvekšoga pa so v nji živeli pavri ali majstri. Če rejsan so se čütüli varašance, so po zakonaj bili tlačani (jobbágyok) pod zemliškimi gospaudami. Živeli so v leseni ramaj ali tučencaj.

O slobaudni kraleski varašaj ino vekši trgaj leko povejmo, ka je bilau njino lüstvo zvekšoga nemškoga roda, štero je v stulejtjaj pomalek prihajalo na Vogrsko. Nemcov je bilau največ na Erdeljskom, od nji so taljanski pautniki dojspisali, ka so »sploj flajnsni«, »lejpe varaše majo«, »se radi spravljajo z odavanjom ino raučnim delom«. V menjšoj numeri so po varašaj - zvün Madžarov - živeli eške Francuzi, Taljani, Armenci pa Židauvge.

Vesnic, v šteraj se je nej zdržavalo više petstau lüdi, je bilau na Vogrskom na začetki 16. stuletja kauli 18 gezero. Poznau dva njina tipuša: v edni vesnicaj so bili rami rastrauseni ino daleč od eden drügoga, v drügi pa po redej pri glavnoj

poštiji. Na srejdi vesi se je zdigavala cerkev, štera je bila center lokalne komunikacije. Tlačani po vesnicaj so bili cejlak pod komandov svojoga zemliškoga gospauda, od šteroga njive so s svojimi škérmi

maro držati tö. Malo bogatejši so svoje sinauve v varaš ali v šaula pošilali, najvekši tau tlačanov pa je austro paver do konca žitka ino biu rad, če je parkrat v življenji prišo na senje v bližanjom varaši.

V srejdnoj vöki se je s paverstvom spravljalo 90 procentov lüdi na Vogrskom

V lejtaj pred bitko pri Mohači je v Budi živelo više 12 gezero lüdi (kejp z Nürnbergške kronike z leta 1493)

ino so gučali tihinske gezike, v bojnaj so meli svojo sodačijo. Grünata je Cerkev nej dosta mejla - samo 12-13 procentov cejle zemlé -, največ bogastva je dobila od desetine pauva vsikšoga pavra. S toga so visiki duhovniki gospočko živeli ino se ravnali, zidali so si palače kak liki posvejtni gospaudge. S kulturov so se tö dosta spravljali: püšpek v Pécsi Janus Pannonius je grato prvi evropsko poznani renesančni poet z Vogrske.

Ranč zavolo toga renesančnoga čütenja je Cerkev vsikdar bole razvüzdana grtüvala: duhovni voditelji so meli lübezenske štorije, geli pa pili so brezi mere ino sploj radi so meli peneze. Eden najvekši problem cerkvenoga žitka je biu celibat, šteroga so gnauk sigurno nutdržali, drgauč pa so zaprli oči nad mesenimi greji.

Briga za düšo vörniov je ostala malim duhovnikom - veškim popevom ali mladim kaplanom. Uni so bili sploj srmački ino skoro vsi s paverski držin. V kapitelski šaulaj so se včüli praktična znanja, latinškomi mešüvanji pa so se kak

delski majstrov pa bautošov tö. Pomalek so gratale ejkstra »vesnice« ino ejkstra »varaši«. Lidgé po vekši mejstaj so ovak porce plačüvali, leko so držali senja ino se odlaučali o politiki, vej jim je samo krau zapovedavo. Pravico »slobaudnoga kraleskoga varaša« je na začetki 13. stuletja oprvim Székesfehérvár daubo, kauli leta 1500 pa je bilau na Vogrskom že kauli štirideset takši mejst. Najvekši varaš je bila Buda, te so pa v redej prišli Pešta, Brassó pa Szeged. V Evropi so bila tau mala mesta, v nji so stali leseni pa kameni rami na eden ali dva štauka. Prejdjen varašov je biu birauf v varaškimi tanačom, šteroga člani so mogli biti »dobre morale pa lejpi navad ino meti pred očami Boga«.

V bogastvi pa je dosta razločka bilau med varašanci tö. Podje so mogli od 10.-12. leta kak inaške pri ednom majstri slüžiti, po tistom so tri-štiri lejta na tihinskom vandrivali ino eške samo te so leko majstri gratali, gda so napravili vižgo ino plačali ceji. Mladim bautošom se je nej trbölo telko

v arendi pauvali. Če rejsan so zakoni iz 14-15. stuletja dopüstiti, ka se slobaudno krajspakivajo, je po paverskoj rabuki v leti 1514 vse bole sigurno gratalo.

Zavolo povekšanja numere lüstva so se tlačanske parcele vsikdar na menjše talale, zatok so bile takše gazdije, štere so vertivale na polonje ali frtau parcele. Najbole srmački so bili želirge, šteri so ranč grünta nej meli. Na drügoj strani pa so bili takši bogati pavri, šteri so dostakrat eške od mali nemešnjakov baukše živeli.

Eden tlačan je mogo svojoma gospaudi na leto 20-100 denarov nutplačati, ma dvakrat-trikrat na leto dar dati (sildje, krü, žmaučé, birke, kokauši pa djajca), depa več dni na keden je za njega šenki tö mogo delati na gospočki njivaj (robot). Mogo je sejati, okapati, orati ino žeti, kakši letni cajt je vrnau te biu.

Če je sto paver malo več penez meti, se je začno spravljati z grauздjom, vej so pa vino fejst iskali, depa splačalo se ma je

V 14.-15. stuletji so pavri začnili vekše tučence, cimpre ali celau kamene rame zidati. Tej so meli edno vekšo ižo pa edno menjšo künjo, v štero so vnoči dostakrat maro tö nutpistili. Na začetki 16. stuletja so že nücali stole ino stolice, mesto omarov so meli lade. Geli so dvakrat na den, največkrat krü pa ribe ali divjačino. Moški so nosili duge srjace do kaulen, vauške lače ino čizme, na glavej so meli kraugeu klabük. Ženske so se naravnale, kak je tau delo prosilo.

Etnično svajüvanje, kakšo so poznali po varašaj, je nej prišlo na ves. Med Karpatami so v méri živeli prausni Madžari, Romanarge, Ruteni, Slovaki, Srbi, Rovati ino Slovenci; prve vekše skupine Romov so na Erdeljsko priše na začetki 15. stuletja.

V kisnejši cajtaj - štere zovemo »nauvi vek« - pa so na mesto univerzalnoga krščanstva v Evropi pomalek staupile ejkstra etnične pa nacionalne identitete.

-dm-

POMEMBNA JUBILEJA – SKUPAJ V PRIHODNOST!

Naši sosede na avstrijskem Gradiščanskem (gledano iz Porabja ali Prekmurja) so v drugi polovici leta 2019 počastili 110. obletnico izhajanja osrednjega narodnostnega časopisa, tednika *Hrvatske novine/Hrvaški list* in 90. obletnico gradiščanskega *Hrvaškega kulturnega društva*. Jubileja sta pomenljiva tudi za Porabje, kajti v več vaseh Železne županije živi hrvaška manjšina, ki v Sombotelu sodeluje s Slovenci, denimo na srečanjih narodnosti, ki so jih na novi osnovi obnovili in obudili iz let pred demokratičnimi spremembami. Zdaj so srečanja Slovencev, Hrvatov, Nemcev in Romov, medtem ko prej Romi niso bili vključeni, ker niso uradno bili ena izmed šest (Srbi, Hrvati, Slovenci, Slovaki, Romuni in Nemci), pred demokratičnimi spremembami priznanih manjšin na Madžarskem. Srečanja so v skanzenu-muzeju na prostem, ko se predstavijo kulturne skupine.

Hrvaško kulturno društvo s sedežem v glavnem mestu zvezne dežele Gradiščanske v Železnem/Eisenstadtu je osrednja in zelo aktivna organizacija hrvaške manjšine. Dejavno je tudi Hrvaško kulturno društvo na Dunaju, kjer je hrvaška manjšina, vendar v manjšem obsegu in z drugimi programi. Na Dunaju je že desetletja zelo aktiven Hrvaški akademski klub, ki so ga doslej vodili: Jurica Čenar, Franjo Schruf, Marijana Grandič, Petar Tiran ... vsi še vedno ugledni politiki, kulturniki in novinarji, zdaj pa je predsednica Vera Buranić.

Hrvaško kulturno društvo je imelo do zdaj 16 predsednikov, prvi je bil Ivan Dobrović, od leta 2009 vodi organizacijo Stanko Horvath. Slavnostni in programski govor ob 90. obletnici je imela Zlatka Gieler, ki je poudarila, da

se je bilo potrebno ves čas boriti za obstoj narodnosti. To pomeni, je dejala, 90 let požrtvovalnega dela, da se majhen hrvaški narod ni

Prejšnja predsednica Zlatka Gieler in aktualni predsednik Hrvaškega kulturnega društva Stanko Horvat (Foto: Hrvaški list)

utopil v oceanu velikih, ki ga obkrožajo. Naštela je številne pridobitve na kulturnem in izobraževalnem področju in posebej izpostavila vlogo katoliške cerkve pri ohranjanju jezika in kulture. HKD je tudi članica Federacije evropskih narodnih manjšin - FUEN, v katero je vključenih 100 organizacij iz 35 držav. Člani pa niso Porabski Slovenci.

Med dosedanjimi predsedniki je izpostavila vlogo Iva Müllera, ki je dvignil politično raven društva, po njegovi zaslugi so dobili leta 1979 hrvaške oddaje v sestavi avstrijske radiotelevizije ORF v Železnem in čez deset let televizijske oddaje *Dober dan, Hrvati*. Okoli leta 2000 so postavili na Gradiščanskem na novo tudi 47 dvojezičnih topografskih napisov. Večina jih je sprejela brez pripomb. Kot najpomembnejše vprašanje pa je Zlatka Gieler omenila skrb za ohranjanje jezika, ki ga bodo govorile bodoče generacije (ali ne bodo). Gradiščanski Hrvati imajo dokaj dobro organizirano šolstvo od vrtcev, osnovnih šol in od leta 1992 tudi dvojezično gimnazijo v Obervartu/Borti. V Železnem imajo možnost izobraževanja na višješolski

ravni. Vse na osnovi 7. člena avstrijske državne pogodbe, ki jim zagotavlja enake pravice kot Slovencem na Koroškem in Štajerskem.

Gradiščanski Hrvati imajo izjemno bogato književno tradicijo in zdaj vrsto sodobnih avtorjev, med katerimi je tudi uveljavljeni pesnik Jurica Čenar, pred leti urednik *Hrvaškega lista*, zdaj radijski novinar v hrvaški redakciji ORF. Nekatere njihove pesniške zbirke bi lahko bile za zgled tudi drugim

Drugi z leve je dolgoletni deželni glavar Theodor Kerry, ki je večkrat obiskal Mursko Soboto in dejal, da njegovi predniki izhajajo iz Prekmurja. Desno je Ivo Müller, predsednik HKD (Foto: Ernest R.)

narodnostim, kajti izdajali so jih v več jezikih, ob hrvaškem tudi nemškem in celo angleškem. Zato, da bi njihovo poezijo razumelo čim več ljudi.

V bogatem kulturnem življenju imajo osrednjo vlogo številne gledališke, tamburaške, folklorne in pevske skupine, v katerih pogosto

aktivno sodelujejo katoliški duhovniki, recimo dopoldne v cerkvi, popoldne na koncertu. Zlatka Gieler je pozvala starše, naj z otroki govorijo v hrvaškem jeziku. Kajti boli jo, ko spremlja na odru hrvaški nastop, vmesni pogovor med sodelujočimi pa je v nemščini. (A ni nekaj podobnega v Porabju?) Kljub temu je guvernica zaključila z optimistično oceno, da imajo Gradiščanski Hrvati dovolj moči za ohranitev jezika in kulture.

Hrvaško kulturno društvo na številnih področjih sodeluje s Hrvaško. Tako na področju vzgoje in izobraževanja, kulture in političnih stikov. Gradiščansko obiskujejo najvišji hrvaški politiki in cerkveni dostojanstveniki. Cerkev ima na Gradiščanskem izjemno močan vpliv od nekdaj in tudi zdaj, ko je škof Egidije Živković, ki vseskozi izpričuje skrb za hrvaški jezik, izobraževanje in narodnostno pripadnost.

Hrvatske novine/Hrvaški

list, tednik Gradiščanskih Hrvatov, izhaja 110 let, zdaj je urednik Petar Tiran, vsestransko aktiven tudi na drugih področjih. V jubilejnem uvodniku pod stalnim naslovom *Moje mišljenje*, poudari: »Težko je razpravljati z ljudmi, ki zaradi ideoloških predsodkov ali jezika ne berejo *Hrvaškega lista*.«

Kritično oceno je napisal po javni razpravi o tedniku, kjer je ugotavljal, da so razpravljalci govorili o nečem, česar sploh niso poznali, ker časopisa ne berejo. Gre pa za politična opredeljenja, ko se na isti točki znajdejo levo in desno usmerjeni razpravljalci. Obojim gre za to, da so za vsako ceno proti »nečemu«, kar je zdaj. Vendar urednik tudi ugotavlja, da nekateri bralci težko čakajo tednik in ga vestno berejo. Takoj, ko časopis ne izide pravi čas, kličejo v uredništvo, kaj se je zgodilo. Pogovor o *Hrvaškem listu* je organiziral tudi Hrvaški akademski klub na Dunaju, kjer so se ukvarjali pretežno z vprašanjem, kaj bo, ko se bo Petar Tiran upokojil. Aktualno postaja tudi financiranje, in sicer s tako imenovano »živo subvencijo«, kar pomeni, da denar za urednika prispeva vlada.

Hrvaški list izhaja na 36 straneh nekoliko manjšega formata, kot je Porabje. Poleg narodnostno političnih tem tednik objavlja članke o sodelovanju s Hrvaško ter veliko število fotografij s kulturnih dogodkov. Velik poudarek je na vlogi katoliške cerkve v narodnostnem življenju in na pregledu športnih dogodkov, predvsem nogometa. Deloma posega tudi v sosednje države, kjer živi hrvaška manjšina, tako na Madžarsko in Slovaško. Dobro so zastopani dogodki v hrvaških vaseh in na Dunaju. Več strani je namenjenih tudi pomenljivim pismom bralcev. Uradno je pri tedniku zaposlen le urednik, ki ima vrsto neimenovanih sodelavcev, kajti vsega sam ne bi zmožel.

Hrvaškemu kulturnemu društvu v Železnem in uredništvu Hrvaškega lista ob visokih jubilejih čestitka uredništva Porabja!

Ernest Ružič

Gda Slovenci z dvej veuki varašov vküppridejo

Gda se je adventni program sombotelske pa budimpeštarske pesmarske skupine končo s vküpnim spevanjom »Svete noči«, smo člani Sombotelški

šli poslušat veleposlanik RS v Budimpešti *Robert Kokalj* s soprogov, pooblaščenca ministrice *Jana Strgar*, posaba radi pa smo pozdravili čestno

pripravljali na božične svetke. Veleposlanik Robert Kokalj je eške cujda, ka je december cajt, v šterom premisslavamo o preminaučom leti.

Kulturni program se je začno s spevanjom Sombotelški spominčic, šteri smo nutpokazali svoj nauvi, tretji CD. Zaspeljvali ino zaigrali smo štiri lübezenske pa edno hejno porabsko ljudsko pesem, zmejs pa radi vidli, ka so Peštarge z nami brundali. Kak je predsednica povödala, so se čütili kak doma v Porabji.

Pevski zbor Slovincov v Budimpešti je naleko adventne ino božične porabske pesmi, med šterimi smo najšli dojbrnjene vogrške ino prave slovenske ranč tak. Zbor je na fude sprevajo *Hugó Cserpnyák*, vodila ga je *Orsolya Kovács Zádori*. Štiri ženske ino štirge moški so lepau dvo-glasno spejali, ništerne malo žmetnejše pesmi so se jim tö fajn posrečile.

Peštarski pesmarge so v pre-

minauči mejsecaj v ednoj gledališkoj dvorani gorvzeli svoj prvi CD s 17 porabskimi ali drügimi slovenskimi nautami, štere so v štiri püšle povezali po štiri letni časaj. Čakajo

njati, ka smo navzauči eške dale vküper spejali. Večer se je končo s pripravlanjom božični okraskov ino padašivanjom pa pogučavanjom. Sombotelške spominčice smo

»Rojen je rešenik« - božična pesem je vküpprinesla slovenske pesmare

spominčic znali, ka se je splačalo zrankoma rano gorstaniti ino se napautiti v vogrški glavni varaš. V soboto, 14. decembra, je biu delaven den, donk smo se na pozvanje Slovenskoga društva z veseldjom pripelali na njino srečanje. Radi smo bili, ka so nas pri-

predsednico domanjoga slovenskoga društva *Ireno Pavlič*.

Zdajšnja predsednica *Agota Kállay* je pred programom povödala, ka smo peštarski pa sombotelski Slovenci zatok vküpprišli, ka bi se s slovenskimi pesmimi vküper

V Pešti smo kinčali vsefelé vence

je eške samo tehnične dele, zatok vüpajo, ka leko za slovenski kulturni svetek album v roké vzemejo.

Če sem na začetki svojoga pisanja pripovejdo o prelejpom, dvojezičnom spevanji erične božične pesmi, ne smejm vö-

svoje peštarske kolegare pozvali, aj - če k redi bau - sprtoleti nutpokažejo svoj CD v Somboteli, gda mo se leko pá vküper veselili s slovenskimi pesmimi.

-dm-

PUBLIKACIJI IZ PREKMURJA PREDSTAVLJENI V MONOŠTRU

Razstavni prostor Slovenskega doma se je 13. decembra v zgodnjih popoldanskih urah na povabilo Slovenske zveze napol-

prekmursko narečje. Vse mlade prevajalke so dijakinje Dvojezične srednje šole Lendava, in tudi ilustracije je pripravila

njihova sošolka *Zala Kostric*. Na monoštrski premierni predstavitvi so otroško besedilo (o pomembnosti umivanja rok oziroma škodljivosti bakterij in virusov) interpretirale same, ki jim je nato nekaj vprašanj zastavil vodja projekta,

pisatelj in profesor *Štefan Kardoš*. V drugi polovici srečanja je slavist *Miran Korošec* predstavil knjižico »Prekmurski pisateljski prostori« kolega *Francija Justa*, o kateri ste že lahko brali v našem časopisu. (Več o izdaji »Rija&Rus« lahko izveste v eni od naših prihodnjih števil.)

-dm-

BOŽIČNI OKRASKI IZKLJUČNO IZ NARAVNIH MATERIALOV

13. decembra v poznih popoldanskih urah so v Sakalovcih priredili rokodelsko delavnico v okviru projekta ETHOS LAND (Vzpostavitev mreže družbeno odgovornih turističnih ponudnikov). Na povabilo projektne partnerice Občine Sakalovci so se v domačem kulturnem domu zbrale deklice in ma-

mice, prišel pa je tudi dedek z vnukinjo. Navzöči so po navodilih kmetovalke in rokodelke iz Občine Kungota - na

slovensko-avstrijski meji nad Mariborom - Alenke Leber (na sliki četrta z leve) izdelovali božične okraske: kroglico iz maha, okrašeno z raznimi plodovi, storžki in pentljami; zvezdo iz paličic oziroma okrasne trave ter smrečico iz plutovinastih zamaškov. »Na teh srečanjih je dobro to, da malo pokukaš k sosedi po navdih,« smo slišali od gostje, ki pa tudi meni, da je potrebno otroke že v najmlajših letih navdušiti za rokodelsko dejavnost.

-dm-

nil s člani Slavističnega društva Prekmurja, Prlekije in Porabja oziroma drugimi ljubitelji slovenske književnosti. Povod za srečanje je predstavljajal nedavni izid slikanice z naslovom »Rija&Rus«, katere posebnost je, da objavlja besedilo učenke OŠ Bogojina *Marinke Horvat* ob slovenskem knjižnem izvorniku še v prevodih v madžarščino, hrvaščino, romščino in

ADVENTNI KONCERT NA GORNJEM SENIKU

MePZ Avgust Pavel in zborovodja Ciril Kozar

Zveza Slovencev na Madžarskem je v nedeljo, 8. decembra, organizirala Adventni koncert v rimskokatoliški cerkvi na Gornjem Seniku. Ta dan je bil namenjen tudi dnevu starejših vaščanov in župnik je prižgal 2. svečo na adventnem vencu. Na koncertu po sveti maši sta sodelovali najmlajša in najstarejša skupina Zveze Slovencev z Gornjega Senika. Pevska skupina Seniške sinice, ki deluje drugo leto, se je predstavila z dvema božičnima pesmima pod vodstvom Julije Fajhtinger. Več kot osem desetletij delujoč MePZ Avgust Pavel je s svojim adventnim programom razveselil in duševno pripravil prisotne na božične praznike. Zbor je vodil Ciril Kozar.

Gyöngyi Bajzek

Sliki: Peter Szendi in Gyöngyi Bajzek

Pevska skupina Seniške sinice

V VRTCU GORNJI SENIK IN ŠTEVANOVCI NAS JE RAZVESELIL MIKLAVŽ

Oooj, veseli zimski čas, ko prihaja spet med nas, dober in prijazen mož, ki daril ima zvrhan koš!

Na god svetega Nikolaja nas je v Vrtcu Števanovci in Gornji Senik s svojim obiskom razveselil Miklavž. Na njegov prihod smo se pripravili s pesmicami in deklamacijami o Miklavžu. Priklicali smo ga s pesmijo Pridi, pridi Miklavž. Otrokom je razdelil darove in jih prijazno nagovoril. Obisk svetega Miklavža pa je tudi spodbuda nam odraslim, da svoje domače in bližnje obdarujemo s prijaznostjo in dobroto.

Zapisala: Andreja Serdt Maučec

Foto: Valentina Novak in Hajnalka Vajda Dončec

Božične priprave na DOŠ Števanovci

7. decembra smo imeli na Dvojezični osnovni šoli v Števanovcih predbožične delavnice. Otkovske ženske so sprejele naše vabilo in so prišle k

Druga delavnica je bila na šoli. Božične okraske so izdelovali iz umetnih biserov na izrezane različne forme. Tretja delavnica je bila tudi zelo zanimiva. Angelčke, sne-

nam pečt »figice«, medenjake. Učenci so z upokojenkami že pekli in je zato bilo veliko zanimanje. Zato sem si mislila, da jih ponovno povabim, naj učenci ustvarjajo skupaj z babicami. Vsi so zelo pridno delali, rezali in okraševali medenjake. Na šolskem božiču bomo te medenjake prodali ali pojedli.

žake, jelke in hiše so naredili in sestavili učenci. Barvali so in lepili. Vse te izdelke bodo prodali učenci na predbožičnem sejmu.

Ta dopoldan je hitro minil, saj je bi bogat, raznolik in zanimiv, skupaj smo ga preživeli in se pripravljali na lepe praznike.

Agica Holec
ravnateljica

Priznanje Justitia Regnorum Fundamentum

Priznanje Justitia Regnorum Fundamentum za narodnosti je letos dobila Zveza narodnostnih državnih samouprav, podelili so ga 9. decembra v dvorani sv. Janeza Pavla II. na katoliški Univerzi Péter Pázmány v Budimpešti. S tem so priznali desetletno dejavnost zveze, ki si prizadeva za čim popolnejše izvajanje pravic

narodnosti, ki so zapisane v Zakonu o pravicah narodnosti in v Osnovnem zakonu (ustavi) države. Priznanje je prevzela predsednica zveze Erzsébet Racsó Holler, podelitve se je udeležila tudi slovenska zagovornica Erika Köleš Kiss.

F. Sütő

Narodnostna okrogla miza

11. decembra je na pobudo svetovalca za narodnosti pri občini Monošter Ferenc Sütőja potekala I. narodnostna okrogla miza. Aktualnost srečanju je dalo dejstvo, da so bile prve narodnostne (takrat še manjšinske) volitve na Madžarskem pred 25. leti prav na ta dan, torej 11. decembra 1994. Na prvih volitvah je Monošter dobil slovensko in nemško manjšinsko samoupravo, ki torej delujeta že 25 let, romska

skupnost je svojo samoupravo izvolila na naslednjih volitvah. Ferenc Sütő je prepričan, da bo okrogla miza, ki so se je ob predsednikih vseh treh manjšin v Monoštru udeležili tudi župan občine Monošter Gábor Huszár in slovenska generalna konzulka Metka Lajnšček, prispevala h konstruktivnemu in plodnejšemu sodelovanju med narodnostnimi samoupravami, občino in občinskim uradom.

DAN ODPRTIH VRAT NA VZORČNI KMETIJI NA GORNJEM SENIKU

V soboto, 7. decembra, je na Slovenski vzorčni kmetiji potekal dan odprtih vrat. Obiskovalci so se seznanili z izdelki lokalnih pridelovalcev in si ogledali potek izdelave tradicionalne slovenske potice.

Za otroke, njihove starše, stare starše in ostale obiskovalce pa

sva vzgojiteljici asistentki pripravili božično, ustvarjalno delavnico. Le-ta je bila namenjena medgeneracijskemu druženju v Porabju.

Obiskovalci so si lahko izdelali različne izdelke. Za izdelavo smo

uporabili predvsem naravne materiale, kot so storži, vejice, drevesna skorja, raznoliko zelenje in trave. Tako otroci kot tudi odrasli so se z veseljem priključili k delavnici in nastali so čudoviti izdelki.

Narejene izdelke so si odnesli domov in z njimi okrasili svoje domove. V času božičnih in novoletnih praznikov pa jih bodo izdelki spominjali na skupno druženje na naši delavnici.

Zapisali vzgojiteljici asistentki:

Romana Trafela in Andreja Serdt Maučec

Središča obeh mest iz medenjakov

V organizaciji MURABA EGTC so prijateljske skupine, društva in civilne organizacije Monoštra in Lendave v okviru dobrodelne akcije iz medenjakov spekle značilne stavbe obeh mest. Na razstavi v Lendavi in v Monoštru so si obiskovalci lahko ogledali 36 stavb iz Lendave

in Monoštra, pripravil se je tudi razgledni stolp iz Verice-Ritkarovcev. Program se bo zaključil 21. decembra z dobrodelno dražbo, denar, ki ga bodo zbrali s prodajo stavb iz medenjakov, bodo namenili Karitas v Lendavi in v Monoštru.

ÜNNEPELŐ – PREDPRAZNIČNO SREČANJE

SZENTGOTTHÁRD 2019. december 21.

MONOŠTER, 21. DECEMBER

Széchenyi István Általános Iskola Sportcsarnoka

Športna dvorana OŠ Széchenyi

16.00. Pásztorjáték – avagy a Bozzai battaliázó Božično koledovanje iz kraja Bozzai

- A Partium Alapfokú Művészeti Iskola néptáncosai, Partium Táncgyűttes Szentgotthárd, Béri Balogh Ádám Táncgyűttes

A Békefi Antal által felgyűjtött és a Vasi népdalok c. kiadványban publikált pásztorjáték, a Bozzai battaliázó adja az alapot és okot a Kisjézus megajándékozására. Stílusosan a táncoskák által bemutatott játékokból, táncokból álló produkciókkal örvendeznek a Megváltó eljövételének.

18.00. „Pogányt vittünk, keresztényt hoztunk.”

„Odnesli smo pogana, prinesli kristjana.” (plesni teater)

Táncszínházi előadás Vas megyei zenei-, tánc-, és szokások gyűjtése alapján.

Szentivánéjtől a Rönkházásig, a csecsemő kortól a felnőtt korig. 120 néptáncos részvételével.

Közreműködnek:

a szombathelyi Ungareca Táncgyűttes, a körmendi Béri Balogh Ádám Táncgyűttes, a szombathelyi Dr. Pesovár Ernő AMI Mákszem, Zsendice, Mákvirág csoportjai

Zene: Boglya Népzenei Együttes

Dramaturg: H. Nagy Katalin

Színpadra állította: Csollányné Horváth Krisztina és Csollány Csaba

Cvrtina ali tamedli – enostavno in žmangesti

Kak se napravi dobra cvrtina, je nam povejda pa pokazala Lívi-ja Papp Németh iz Sakalauvec.

Štiri dijaja vözgraužamo z edno žlicov cukra, vcuj vlejemo piskrič mlejka pa notra zmejšamo telko mele, ka dobimo tak gausto maso, kak gda palačinte redimo. V ponev (tepsó) vlejemo raztopleno mast (zsír), go damo v rejnqli, naj trno vrauča baude. Maso vlejemo v vraučo ponev pa go tak dugo pečemo, ka mejirasta grata. Gda go vözememo, go razrejžemo na falate. Leko go djejmó brezi vsega, leko go pa namažemo z marmelado (iz grauzdja ali tikvi) tö.

Dober tek!

LRH

Porabje

TEDNIK SLOVENCEV NA MADŽARSKEM

Izhaja vsak četrtek

Založnik: Zveza Slovencev na Madžarskem
Za založnika: Jože Hirnök

Glavna in odgovorna urednica: Marijana Sukič
Naslov založnika in uredništva: H-9970 Monošter, Gárdonyi G. ul. 1.; tel.: 94/380-767; e-mail: porabje@gmail.com
ISSN 1218-7062

Tisk: TISKARNA DIGITALNI TISK D.O.O.
Lendavska 1; 9000 Murska Sobota; Slovenija

Časopis podpirajo: Državna slovenska samouprava, Urad predsednika vlade, oddelek za narodnosti, Zveza Slovencev na Madžarskem in Urad vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Naročnina: za Madžarsko letno 2.600 HUF, za Slovenijo 22 EUR. Za ostale države 52 EUR ali 52 USD. Številka bančnega računa: HU75 11747068 20019127 00000000. SWIFT koda: OTPVHUHB